

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jari Kilponen

**TILINTARKASTUSKERTOMUS JA –
RAPORTOINTI
AMMATTILEHTIKIRJOITTELUN
NÄKÖKULMASTA VUOSINA 2007 –
2013**

Liiketalous 2015

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous

Tiivistelmä

Tekijä	Jari Kilponen
Opinnäytetyön nimi	Tilintarkastuskertomus ja -raportointi ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 2007-2013
Vuosi	2015
Kieli	Suomi
Sivumäärä	52
Ohjaaja	Jukka Niittykoski

Tässä tutkielmassa käsitellään tilintarkastuskertomusta ja muuta raportointia aluksi voimassaolevan lainsäädännön pohjalta ja sen jälkeen ammattilehtikirjoittelun pohjalta vuosina 2007-2013.

Tutkimuksen tavoitteena on analysoida, millaista tilintarkastuskertomuksesta ja raportoinnista käyty keskustelu on ollut ammattilehtikirjoittelun perusteella ja muodostaa analysoinnin avulla käsitys siitä, mitä tilintarkastuskertomus ja -raportointi on ja miten se on muuttunut tarkasteltavan ajanjakson aikana. Tarkasteltavina ammattilehtenä on Tilintarkastus-Revision/Balanssilehti.

2000-luvun alun kirjanpitoskandaalit vaikuttivat myös Suomeen. Uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan 2007. Lakiuudistusten lisäksi tilintarkastus on kansainvälistynyt ja kilpailu lisääntynyt.

Yleisesti voidaan todeta ammattilehtikirjoittelun olleen vilkasta tarkasteltavana ajanjaksona. Kirjoituksissa yleisenä aihepiirinä on ollut kansainväliset standardit ja niiden kehittyminen.

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business

ABSTRACT

Author	Jari Kilponen
Title	Auditors Report and Discussing the topic in Trade Journal Writing, from the Perspective of the years 2007-2013
Year	2015
Language	Finnish
Pages	52
Name of supervisor	Jukka Niittykoski

This thesis deals with the auditor's report and other financial reporting, first on the basis of the existing legislation, and then based on the trade journal writing, in the time period of 2007-2013.

The aim of this study was to analyze the discussion about of audit reports and the reporting in a professional magazine writing, and form through like and analysis of what the auditors' report and the reporting is and how has it changed in this period. The trade magazine for auditing is called Balanssi, mening "balance" in the Finnish language.

The early 2000s was also affected by accounting scandals in Finland. The new Auditing Act came into force in 2007 addition to the audit reforms the auditing has internationalized and in has competition increased. In general years 2007-2013 can be said to have been a lively trade journal writing period. The general topic category was the international accounting standards and their development.

Keywords

Auditors report, reporting, trade journal writing

SISÄLLYS

1	Johdanto.....
1.1	Aiheenvalinnan taustaa.....
1.2	Kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset.....
1.3	Tutkielman tavoite ja rajaukset.....
1.4	Tutkielman rakenne.....
2	Tilintarkastuslaki.....
2.1	Toimintaympäristön muuttuminen.....
2.2	Tilintarkastajan eettiset ja lakisäätteiset vaatimukset.....
3	Tilintarkastuskertomus uudessa laissa.....
3.1	Tilintarkastuskertomukseen sisältyvät lausunnot.....
3.2	Kansainvälisen tilintarkastusstandardin mukainen tilintarkastuskertomus.....
4	Tilintarkastuskertomus.....
4.1	Tilinpäätösmerkintä.....
4.2	Tilintarkastuskertomus.....
4.3	Pöytäkirja.....
4.4	Muistio.....
5	EMPIIRISEN AINEISTON ESITTELY.....
5.1	Tilintarkastus-Revision/Balanssilehti.....
5.2	Tarkastettava ajanjakso ja muut rajaukset.....
6	AMMATTILEHTIKIRJOITTELUN KUVAUS JA ANALYSOINTI.....
6.1	Vuosi 2007 Uusi tilintarkastuslaki puhuttaa.....
6.2	Vuosi 2008 Mallit puheenaiheena.....
6.3	Vuosi 2009 Laadunvarmistus käsittelyssä.....
6.4	Vuosi 2010 Aiheena raportoinnit.....
6.5	Vuosi 2011 Kansainväliset raportointimallit.....
6.6	Vuosi 2012 Segmenttiraportointi.....
6.7	Vuosi 2013 Läpinäkyvyyttä.....
6.8	Yhteenveto ja analyysi.....
7	YHTEENVETO.....
	LÄHTEET.....

1 JOHDANTO

1.1 Aiheenvalinnan taustaa

Tilintarkastus on ollut varsin dynaamisessa tilassa viimeisten 10-15 vuoden aikana. Yritystoiminta on kansainvälisempää ja yrityksille tarjottavat asiantuntijapalvelut ovat lisäntyneet rajusti. Tilintarkastusala on aktiivisesti kehittänyt palvelujaan.

Alan sääntely on ollut vähäistä ja tilintarkastusala on itsesäännellyt itseään. Amerikkaa ja Eurooppaa kuohuttaneet tilintarkastusskandaalit herättivät päättäjät toimimaan. Niinpä Suomessa uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan 1.7.2007 alkaen. Eu:ssa on luotu ISA- ja IFRS-standardit ja Yhdysvalloissa tuli voimaan ns. Sarbanes-Oxley laki.

Raporteista tunnetuin on tilintarkastuskertomus. Tarvittaessa tilintarkastaja antaa kirjallisen raportin havaitsemistaan epäkohdista. Pienemmät huomautukset merkitään muistioon ja vakavammista asioista raportoidaan tilintarkastuspöytäkirjassa. Muistio ja pöytäkirja eivät ole julkistettavia raportteja.

1.2 Kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset

Tutkimuksen pääasiallinen aineisto koostuu virallislähteistä, artikkeleista ja kirjallisuudesta. Käytettäviä virallislähteitä ovat tilintarkastuslaki ja EU:n tilintarkastusstandardit ja myös osakeyhtiölaki.

Tilintarkastusta käsittelevää kirjallisuutta on runsaasti. Uutta tilintarkastuslakia käsittelee mm. Alakareen, Koskisen, Reinikaisen, Sedigin ja Simolan teos *Uusi tilintarkastuslaki – säännöksistä käytäntöön*.

Tilintarkastuskertomukseen ja muuhun raportointiin löytyy hyviä teoksia mm. Horsmanheimon ja Steinerin teos *Tilintarkastus asiakkaan opas*. KHT-median *Tilintarkastus* ja Mähösen teos *Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus*.

Tilintarkastuksesta on tehty tutkimuksia. Tämän työn esikuva on Janne Nurmelan (2008) pro gradu-työ *Osakeyhtiön tilintarkastajan vastuu suomalaisen ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 1998 – 2007*.

Tutkimusosiossa käsitellään tilintarkastus/balanssilehden artikkeleita.

1.3 Tutkielman tavoite ja rajaukset

Tutkimus tarkastelee tilintarkastuskertomusta ja muuta raportointia ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 2007 – 2013. Uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan vuonna 2007 ja tarkoituksena on tutkia sitä ja sen jälkeistä ammattilehtikirjoittelua.

Voidaan esittää seuraavia kysymyksiä: Miten tilintarkastus on muuttunut uuden tilintarkastuslain voimaan tulon jälkeen? Miten se on vaikuttanut tilintarkastuskertomukseen ja muuhun raportointiin? Miten se näkyy ammattilehtikirjoittelussa?

Tutkimus rajautuu käsiteltävän aineiston valintaan sekä ajanjaksoon, jolta aineisto valitaan. Käytettävä aineisto on Tilintarkastus-Revision/Balanssilehti ja aineisto rajataan vuosiin 2007 – 2013.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkimus jakautuu teoreettiseen ja empiiriseen osaan. Teoreettinen osio sisältää luvut 2-4. Toisessa luvussa käsitellään uutta tilintarkastuslakia ja toimintaympäristön muuttumista. Kolmannessa luvussa käsitellään tilintarkastuskertomusta uudessa laissa ja kertomukseen sisältyvät lausunnot sekä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Neljännessä luvussa käsitellään tilintarkastuksen raportointia ja itse tilintarkastuskertomusta.

Empiirinen aineisto käsittää luvut 5-6. Viidennessä luvussa esitellään Tilintarkastus-Revision/Balanssilehti. Tarkasteltava ajanjakso ja muut rajaukset.

Kuudennessä luvussa on ammattilehtikirjoittelun kuvaus ja analyysi.

2 TILINTARKASTUSLAKI

Uusi, järjestyksessään toinen tilintarkastuslaki tuli voimaan 1.7.2007 ja kumosi edellisen, vuoden 1995 alussa voimaan tulleen lain. Näiden vuosien aikana moni asia on muuttunut ja uudelle laille oli todellinen tarve. Tilintarkastuksella on keskeinen rooli luotettavuuden, taloudellisen oikeellisuuden ja sijoittajan suojan varmistamisessa. Myös pienyrittäjälle tai asunnon omistajalle uudella lailla on merkitystä. Tilintarkastuksen kenttä on laaja ja tehtävät moninaisia. Uuden lain soveltamisalakin laajeni kattamaan lakisääteisten tehtävien ohella myös tilintarkastajan tuomioistuimelle tai viranomaisille annetut lausunnot. Eniten ovat kuitenkin muuttuneet tilintarkastajien tarjoamat muut neuvontapalvelut. Lainsäätäjä on katsonut, että etenkin julkisten osakeyhtiöiden sekä luotto- ja vakuutusyritysten tilintarkastusta tulee valvoa tiukemmin. Toisaalta pienimmille yrityksille ja yhteisöille lainsäätäjä antoi mahdollisuuden itse päättää tilintarkastajan valinnasta.

Keskeinen uudistuksen lopputulema on, että tilintarkastajaksi on valittava auktorisoitu tilintarkastaja. Toimintaympäristön muuttuessa ja lain tiukentuessa tilintarkastajalta vaaditaan ammattitaitoa, joka saavutetaan koulutuksen, kokemuksen ja ammattitutkinnon avulla. Uskottavuuden ylläpitämisessä laadunvarmistuksella ja valvontajärjestelmällä on lain myötä entistä suurempi merkitys. (Alakare ym. 2008. 13-14)

2.1 Toimintaympäristön muuttuminen

Tilintarkastajien toimintaympäristö on ollut varsin dynaamisessa tilassa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Yritystoiminta on kansainvälisempää ja monimuotoisempaa. Samalla tarjottavat palvelut ovat kasvaneet yritysten mukana. Tilintarkastusala on aktiivisesti kehittänyt osaamistaan ja palvelujaan. Lakisääteisten palvelujen lisäksi erilaiset neuvontapalvelut ovat lisääntyneet.

Kansainväliset tilinpäätösstandardit, IFRS-standardit, tilintarkastusstandardit ja ISA-standardit ovat syntyneet yksityisen sektorin oman kehitystyön tuloksena.

Tilinpäätös- ja tilintarkastussektorin ohella myös yhtiö- ja arvopaperimarkkinalainsäädäntöä on kehitetty.

Yhdysvaltoja ja Eurooppaa kuohuttaneet tilinpäätöskandaalit loivat paineen siirtyä tiukempaan sääntelyyn. Sääntelyn yksityiskohtaisuus ja ankaruus ovat herättäneet runsaasti kritiikkiä etenkin Euroopassa.

Toimintaympäristön muuttuminen näkyy eniten julkisen kaupankäynnin kohteena olevissa yrityksissä. Noteerattomia yrityksiä koskeva sääntely ei ole lisääntynyt yhtä voimakkaasti. Toisaalta toimintaympäristön muuttuminen ja suuryrityksiä koskeva sääntely on heijastunut myös pienyrityksiin. Sääntelyn vastapainoksi viime vuosina on ollut esillä sääntelyn yksinkertaistamista koskevat hankkeet, joiden tavoitteena on pyrkiä vähentämään pienille ja keskisuurille yrityksille koituvaa hallinnollista taakkaa. (Alakare ym. 2008. 15-16)

2.2 Tilintarkastajan eettiset ja lakisääteiset vaatimukset

Tilintarkastajan tulee noudattaa tilintarkastuslain mukaan työssään hyvää tilintarkastustapaa ja noudattaa yhtiökokouksen tai muun toimielimen ohjeita, mikäli ne eivät ole ristiriidassa lain, säännösten, yhtiöjärjestyksen ja yhtiösopimuksen tai hyvän tilintarkastustavan kanssa.

Tilintarkastajan tulee toimia työssään aina riippumattomasti. Jos edellytykset riippumattomaan tarkastukseen puuttuva, tulee tilintarkastajan kieltäytyä tehtävästä.

Tilintarkastuslaissa on määritelty riippuvuussuhteen synnyttäviä tilanteita. Sellaisia ovat mm. läheiset sukulais- ja ystävyysuhteet ja osakkuussuhde.

Tilintarkastajalla on aina salassapitovelvollisuus.

Eettisten periaatteiden mukaan tilintarkastajan tulee noudattaa seuraavia periaatteita:

- riippumattomuus
- rehellisyys
- objektiivisuus
- ammatillinen pätevyys ja huolellisuus
- salassapitovelvollisuus
- ammatin edellyttämä käytös
- hyvää tilintarkastustapaa koskevien suositusten noudattaminen

Tilintarkastulaissa on määritelty tilintarkastajan kelpoisuusvaatimukset.

Tilintarkastajalla tulee olla laskentatoimen, taloudellisten ja oikeudellisten asioiden sekä tilintarkastuksen tuntemus ja kokemus.

Tilintarkastajana voi toimia luonnollinen henkilö tai tilintarkastusyhteisö.

Tilintarkastaja ei voi olla vajaavaltainen, konkurssissa tai liiketoimintakiellossa.

Yhden tilintarkastajista on myös asuttava Euroopan talousalueella.

Hyväksytyjä tilintarkastajia on Suomessa kolme eri luokkaa:

- KHT-tilintarkastajat eli keskuskauppakamarin hyväksymät tarkastajat
- HTM-tilintarkastajat eli paikallisten kauppakamarien hyväksymät
- JHHT-tilintarkastajat eli tilintarkastuslautakunnan hyväksymät tarkastajat.

Tilintarkastajaksi voidaan valita tilintarkastusyhteisö. Jos tilintarkastajaksi valitaan yhteisö, tilintarkastusyhteisön on ilmoitettava valitsijalleen, kenellä tarkastajalla on päävastuu tarkastuksen suorittamisesta. Päävastuullisella tarkastajalla on oltava sama auktorisointistatus kuin yhteisöllä.

(KHT-yhdistys 2002. 29-31)

Tilintarkastuslain tavoitteena on parantaa tilinpäätösten ja tilintarkastusten uskottavuutta ja luotettavuutta aiheuttamatta yhteisöille kuitenkaan tarpeettomia rasitteita. Lailla myös saatettiin voimaan tilintarkastusdirektiivin vaatimukset ja Euroopan komission suositukset.

Tilintarkastusdirektiivissä määritetään säännöt, jotka koskevat tilinpäätösten lakisääteistä tilintarkastusta. Direktiivin tavoitteena on varmistaa tilinpäätösten uskottavuus ja luotettavuus, taata sijoittajien luottamus pääomamarkkinoihin sekä antaa keinoja tilinpäätösskandaalien ehkäisemiseen.

Direktiivissä on säännökset tilintarkastajien hyväksymisestä, jatkuvasta kouluttautumisesta (13-14 artikla), rekisteröinnistä (15-20 artikla), ammattietiikasta, riippumattomuudesta, objektiivisuudesta, luottamuksellisuudesta ja salassapitovelvollisuudesta (21-25 artikla), kansainvälisistä tilintarkastusstandardeista ja raportoinnista (26-28 artikla), laadunvarmistuksesta (29 artikla), tutkinnasta ja seuraamuksista (30-31 artikla), julkisesta valvonnasta ja jäsenvaltioiden sääntelyjärjestelyistä (32-36 artikla), tilintarkastajan nimeämisestä, eroamisesta ja erottamisesta (37-38 artikla), yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteisestä tilintarkastuksesta (39-43 artikla), kolmansien maiden tilintarkastajien hyväksymisestä, rekisteröinnistä ja valvonnasta sekä yhteistyöstä kolmansien maiden valvontaviranomaisten kanssa (44-47 artikla), komiteamenettelystä (48 artikla), tilinpäätös- ja tilintarkastusdirektiivien muuttamisesta (49 artikla), tilintarkastusdirektiivin kumoamisesta (50 artikla), siirtymäsäännöksistä (51 artikla), direktiivin minimiluonteesta (52 artikla), sekä voimaansaattamisesta ja voimaantulosta (53-55 artikla). (Mähönen 2009. 89)

3 TILINTARKASTUSKERTOMUS UUDESSA LAISSA

Tärkein kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksesta annettava raportti on tilintarkastuskertomus. Tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta tilintarkastuskertomus, jossa hän raportoi tarkastuksen tuloksista.

Tilintarkastuslain 15 § sisältää tiettyjä kertomuksen sisällöltä edellytettäviä vaatimuksia. Muutoin kertomuksen muoto yksityiskohtainen sisältö määräytyvät hyvän tilintarkastustavan perusteella ja erityisesti ISA-standardien perusteella.

Tilintarkastuslain 15.1§:n mukaan kertomus on päivättävä ja allekirjoitettava. Kertomuksessa on myös yksilöitävä sen kohteena oleva tilinpäätös sekä ilmoitettava, mitä tilinpäätössäännöstöä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu. Niin ikään kertomuksessa pitää ilmoittaa kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamisesta. (Horsmanheimo ym. 2007. 94)

Tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus. Kertomuksessa on yksilöitävä kohteena oleva tilinpäätös ja ilmoitettava mitä säännöstöä ja standardeja on noudatettu.

Tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto siitä:

1. Antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
2. Ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.

Edellä tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Lisäksi on annettava tarpeelliset lisätiedot.

Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos yrityksen

yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on:

1. Syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yritystä kohtaan; tai
2. Rikkinut yritystä koskevaa lakia taikka yrityksen yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä

Emoyrityksenä olevassa yhteisössä on annettava erityinen kertomus konsernista noudattaen säädöksiä soveltuvien osin.

Tilintarkastuskertomus on luovutettava yrityksen hallitukselle tai vastaavalle toimielimelle viimeistään kaksi viikkoa ennen sitä kokousta, jossa tilinpäätös on esitettävä vahvistettavaksi.

Laki ei edellytä enää lausuntoa tilinpäätöksen vahvistamisesta, tuloksen käsittelystä eikä vastuuvapaudesta, kuten vanhassa tilintarkastuslaissa.

Tilintarkastuskertomus on annettava jokaiselta tilikaudelta ja se on allekirjoitettava ja päivättävä.

Jos yrityksessä on useampi tilintarkastaja ja eivätkä ole yksimielisiä, tulee eriävä mielipide esittää kertomuksessa.

Tilintarkastuskertomus on aina yksilöitävä. Siinä mainitaan yrityksen virallinen nimi ja tarvittaessa Y-tunnus sekä tilikausi. Kertomuksessa on ilmoitettava, mitä säännöstöä on noudatettu. Tämä selkeyden vuoksi sillä, tilinpäätös on mahdollista laatia Suomen tai EU lainsäädännön pohjalta. (Alakare ym. 2008. 75-76)

3.1 Tilintarkastuskertomukseen sisältyvät lausunnot

Tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Noudatettu tilinpäätössäännöstö käsittää KPL:n ja KPA:n säädökset. Rahoitustarkastuksen ja vakuutusvalvontaviraston määräykset ja EU:n standardit sekä KILA:n ohjeet.

Tilintarkastuskertomuksessa on oltava lausunto, ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia. Tarkoitus on siis erikseen todeta, että toimintakertomuksessa tilinpäätöstä koskevat tiedot eivät ole ristiriidassa tilinpäätöksen kanssa.

Eriyislaissa, kuten säätiölaissa, voi olla säädetty tilintarkastuskertomukseen sisältyvistä muista lausunnoista. Nämä lausunnot on selkeintä antaa tilintarkastuslain edellyttämien lausuntojen jälkeen.

Laissa todetaan erikseen, että tilintarkastajan lausunto voi olla vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa. Ehdollinen lausunto tulisi antaa silloin kun tilintarkastaja toteaa, että vakiomuotoinen lausunto ei ole mahdollinen. Kielteinen lausunto tulisi antaa silloin, kun erimielisyydellä on niin olennainen ja laaja vaikutus tilinpäätökseen, että tarkastaja toteaa, ettei mahdollinen ehdollinen lausunto tuo riittävästi esiin tilinpäätöksen harhaanjohtavuutta tai puutteellisuutta.

Tilintarkastuskertomus on yleisessä kielenkäytössä puhdas, kun se on annettu vakiomuotoisena. Mukautettu kertomus sisältää lausunnon, joka voi olla ehdollinen tai kielteinen, tai lausuntoa ei ole annettu lainkaan. Tämän lisäksi mukautettuna kertomuksena pidetään kertomusta, jossa on annettu lisätietoja tai

huomautus. (Alakare ym. 2008. 77-79)

TTL:n mukaan tilintarkastuskertomuksessa on annettava tarpeelliset lisätiedot. Tilintarkastajan tulee antaa lisätieto tietyissä tilanteissa tilinpäätökseen vaikuttavan seikan painottamiseksi. Lisätieto annetaan asioista, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityistä huomiota, mutta jotka eivät kuitenkaan edellytä ehdollisen tai kielteisen lausunnon antamista. Lisätieto ei vaikuta tilintarkastajan lausuntojen sisältöön. Lisätieto tulisi siten esittää erikseen lausuntokappaleen jälkeen.

Tilintarkastaja voi kehottaa korjaamaan tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä havaitsemansa puutteet, mutta häntä ei velvoiteta tilinpäätöstietojen antamiseen.

Tilintarkastuskertomuksessa ei enää edellytetä lausuntoa vastuuvapaudesta. Tilintarkastajan tulee kuitenkin antaa kertomuksessa huomautus, jos yrityksen yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on syylistynyt tekoon, josta saattaa seurata vastuukorvausvelvollisuus yritystä kohtaan tai rikkonut yrityksen lakia taikka yrityksen yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Antamalla huomautuksen tilintarkastaja saattaa asian yhtiökokouksen tietoon.

Vastuuvapautta koskevan lausunnon poisjättämistä vastaan on esitetty kritiikkiä. Tilintarkastajalla on kuitenkin valvollisuus esittää hallinnon tarkastuksessa todetut vastuuvapauteen liittyvät seikat huomautuksena. Tilintarkastuskertomuksessa ei enää edellytetä myöskään lausuntoa tuloksen käsittelystä. Tilintarkastaja ottaa tuloksen käsittelyyn kuitenkin epäsuorasti kantaa, sillä hänen tulee antaa tilintarkastuskertomuksessa huomautus, mikäli tuloksen käsittelyä koskeva ehdotus on lainvastainen. (Alakare ym. 2008. 79-80)

3.2 Kansainvälisen tilintarkastusstandardin mukainen tilintarkastuskertomus

TTL:n mukaan tilintarkastajan tulee noudattaa EU:ssa hyväksytyjä tilintarkastusstandardeja. KHT-yhdistys on hyväksynyt jäsenistönsä käyttöön ”Yleiseen käyttöön tarkoitettua tilinpäätös kokonaisuutta koskeva tilintarkastuskertomus” -tilintarkastusstandardi 700:n, joka on käänös IFAC:n kansainvälisestä tilintarkastusstandardin 700:sta ja jota sovelletaan 1.7.2007 alkaen.

Kansainvälisten tilintarkastusstandardien mukainen tilintarkastuskertomus on huomattavasti seikkaperäisempi kuin aikaisempi Suomessa käytetty tilintarkastuskertomusmalli, ja se kuvaa toimivan johdon vastuuta sekä tilintarkastajan velvollisuuksia ja tilintarkastukseen kuuluvia toimenpiteitä.

Tilintarkastusstandardi 700:n mukaan tilintarkastuskertomuksessa tulee olla seuraavat osat:

- a) Otsikko
- b) Vastaanottaja
- c) Johdanto kappale
- d) Toimivan johdon vastuu tilinpäätöksestä
- e) Tilintarkastajan velvollisuudet
- f) Tilintarkastajan lausunto
- g) Muut raportointi velvoitteet
- h) Tilintarkastajan allekirjoitus
- i) Tilintarkastuskertomuksen päiväys
- j) Tilintarkastajan osoitetiedot

Tilintarkastuskertomuksen johdantokappaleessa tulisi yksilöidä yhteisö, jonka tilinpäätös on tarkastettu ja mainita, että tilinpäätös on ollut tilintarkastuksen kohteena.

Tilintarkastuskertomuksessa tulisi mainita, että toimiva johto on vastuussa tilinpäätöksen laatimisesta ja siitä, että se antaa oikean ja riittävän kuvan

sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti.

Tilintarkastuskertomuksessa tulisi mainita, että tilintarkastajan velvollisuutena on antaa tilintarkastuksen perusteella lausunto tilinpäätöksestä ja että tilintarkastus on suoritettu tilintarkastusstandardien mukaisesti.

Kertomuksessa tulisi myös mainita, että tilintarkastaja on käsityksensä mukaan hankkinut lausuntonsa perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Lausuntokappaleessa tulisi mainita, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti. Silloin kun tilintarkastaja esittää kertomuksessa muihin raportointivelvoitteisiin perustuvia asioita, tulisi muihin raportointivelvoitteisiin perustuvat asiat esittää kertomuksessa lausuntokappaleen jälkeen omassa osiossaan.(Alakare ym. 2008. 81-83)

4 TILINTARKASTUSKERTOMUS

4.1 Tilinpäätösmerkintä

Tilinpäätösmerkintä on lyhyin kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksesta annettava raportti. Tilinpäätösmerkintä on kuittauksen luonteinen. Tilintarkastajan on tehtävä tilinpäätökseen merkintä, kun tilintarkastus on tehty. Merkinnässä viitataan tilintarkastuskertomukseen ja lausutaan siitä, onko tilinpäätös laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti.

Tilinpäätöksen hyvän kirjanpitotavan mukaisuus edellyttää kahden seikan toteutumista:

1. Onko tilinpäätös laadittu kirjanpitolain ja tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti.
2. Antaako tilinpäätös kirjanpitolaissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Jos jompikumpi vaatimuksista ei täyty, tilintarkastaja ei voi antaa vakiomuotoista tilinpäätösmerkintää, vaan hänen on mukautettava sitä. Mukautettu tilinpäätösmerkintä voi olla kielteinen, ehdollinen tai avoin. Tilinpäätösmerkintä ei sisällä muita kannanottoja, esim. perusteluja merkinnän kielteisyydelle, eikä muitakaan lausumia. Jos Tilintarkastuskertomuksen sisältämistä tarkoitetuista lausunnoista muut kuin tilinpäätöstä koskevat lausunnot ovat mukautettuja, nämä mukautukset eivät johda tilinpäätösmerkinnän mukauttamiseen. Tilinpäätösmerkintää mukautetaan siis vain tilinpäätöstä koskevien lausuntojen osalta.

Tilinpäätösmerkintä tehdään tasekirjaan ja sen tarkoituksena on yksilöidä luotettavasti se tilinpäätös, jonka tilintarkastaja on tarkastanut. Tilinpäätösmerkintä osoittaa, että tilintarkastus on päättynyt ja että tarkastuksesta

on annettu kertomus. Tilintarkastusmerkintä päivätään ja jos tilintarkastajia on enemmän kuin yksi, jokainen tilintarkastaja allekirjoittaa tilinpäätösmerkinnän.

Koska tilinpäätösmerkintä tehdään tasekirjaan, se on raporttina julkinen.

(Horsmanheimo ym. 2002. 253-254)

Tilinpäätösmerkintä on seuraavanmuotoinen:

Tilinpäätösmerkintä

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Päiväys ja allekirjoitukset (Halonen ym. 2010. 454)

4.2 Tilintarkastuskertomus

Vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus.

Tilintarkastuskertomus annetaan vakiomuotoisena eli sisällöltään sekä muodoltaan tiettyä mallia noudattavana silloin, kun tilintarkastus on voitu suorittaa kansainvälisten tilintarkastusstandardien ja hyvän tilintarkastustavan mukaisesti eikä tarkastuksessa ole ilmennyt mitään sellaista, joka antaisi aiheen poiketa vakiomallista. Vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus annetaan kun:

1. Tilinpäätös ja toimintakertomus antavat noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
2. Tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat keskenään ristiriidattomia.
3. Huomauttamiselle tilintarkastuskertomuksessa ei ole syytä.
4. Lisätietojen antamiselle ei ole tarvetta.
5. Eriyislainsäädännön edellyttämät lausunnot tai tilintarkastuskertomukset voidaan antaa vakiomuotoisena.

Mukautettu tilintarkastuskertomus.

Tilintarkastuskertomuksen mukauttaminen tarkoittaa sitä, että:

1. Jompikumpi tai molemmat tilintarkastuskertomuksen sisältämistä lausunnoista poikkeaa vakiomuodosta.

2. Tilintarkastuskertomuksessa on huomautettu.

3. Tilintarkastaja on antanut tilintarkastuskertomuksessa lisätiedon.

Mukautettu termiä ei mainita tilintarkastuslaissa ja termi on peräisin standardista ISA 705 ”Riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomukseen sisältyvän lausunnon mukauttaminen”.

Ehdollinen tai kielteinen lausunto taikka lausunnon antamatta jättäminen.

Silloin, kun tilintarkastuskertomuksen sisältämä lausunto ei ole vakimuotoinen, lausunto voi olla ehdollinen tai kielteinen. Tilintarkastajan on ilmoitettava tilintarkastuskertomuksessa, mikäli hän ei voi antaa lausuntoa. Jos siinä on olemassa lausuntoon vaikuttavia seikkoja, tilintarkastajan vaihtoehtoina on joko antaa ehdollinen tai kielteinen lausunto taikka jättää lausunto antamatta.

Tilintarkastuskertomuksen lausunnot.

Tilintarkastajan on annettava lausunto, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Johdonmukaisuuden vuoksi oikeita ja riittäviä tietoja koskeva lausunto kohdistuu sekä tilinpäätökseen että toimintakertomukseen, sillä kumpikin mainitaan tarkastuskohteiksi. Lausunto toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tietojen ristiriidattomuudesta on nimenomainen, joten asiasta tulee lausua joka tilanteessa, olivatpa tiedot keskenään ristiriitaisia tai eivät, tai jos tilanne olisi sellainen, ettei lausuntoa voitaisi antaa.

Huomauttaminen tilintarkastuskertomuksessa.

Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos tarkastuskohteen yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja, varapuheenjohtaja tai toimitusjohtaja on:

1. syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus tarkastuskohdetta kohtaan tai
2. rikkonut tarkastuskohdetta koskevaa lakia taikka tarkastuskohteen yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Huomauttamisen esittämistä arvioidaan näin ollen kahdella perusteella: ensinnäkin vahingonkorvausvelvollisuuden kannalta tai toisaalta lain tai muun normituksen rikkomisen kannalta. Tilintarkastajan on perusteltava huomautuksensa. Sinänsä huomauttaminen tilintarkastuskertomuksessa on läheisesti kytköksissä hallinnon tarkastamiseen. Hallinnon tarkastuksen tarkoitushan on hankkia tilintarkastusevidenssiä jotta voidaan arvioida, onko tarkastuskohteen johto syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus tarkastuskohdetta kohtaan tai onko johto rikkonut tarkastuskohdetta koskevaa lakia taikka sen yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. Hallinnon tarkastuksen yhteydessä tulee siten myös esille mahdollinen tarve huomauttamiselle tilintarkastuskertomuksessa. (Halonen ym. 2010. 450 – 454)

Tilintarkastajan antama lisätieto.

Tilintarkastajan on annettava tarpeelliset lisätiedot tilintarkastuskertomuksessa. Vaatimus merkityksellisten seikkojen tuomisesta esiin tilintarkastuskertomuksessa on ehdoton, eikä tilintarkastajan raportointiin tältä osin liity harkinnanvaraisuutta. Toisin sanoen, jos on olemassa seikkoja, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityistä huomiota, hänen on aina tuotava ne esiin tilintarkastuskertomuksessa.

Konsernin tilintarkastuskertomus.

Konsernissa emoyrityksen tilintarkastajan on annettava myös erityinen kertomus konsernista. Konsernin tilintarkastuskertomuksen laatimisessa noudatetaan soveltuvien osin yksittäisen yrityksen tilintarkastuskertomusta koskevia säännöksiä. Konsernia koskevat tilintarkastuskertomuksen tiedot esitetään yleensä osana emoyrityksen tilintarkastuskertomusta, koska konsernitilinpäätös on osa emoyrityksen tilinpäätöstä. (Halonen ym. 2010. 450 – 454)

Tilintarkastuskertomuksen luovuttaminen.

Tilintarkastuskertomus on luovutettava tarkastuskohteen hallitukselle tai

vastaavalle toimielimelle viimeistään kahta viikkoa ennen kokousta, jossa tilinpäätös on esitettävä vahvistettavaksi. Kahden viikon määräaika on tarkoitettu tarkastuskohteen vastuullisten ja osakkeenomistajien suojaksi, mutta yksimielisesti voidaan sopia lyhyemmästä määräajasta. Säännöksessä ei määritetä sitä, mille taholle tilintarkastuskertomus osoitetaan. ISA 700:n mukaan tilintarkastuskertomus osoitetaan toimeksiannon olosuhteiden edellyttämälle taholle. Tavallisesti yleiseen käyttöön tarkoitettu tilinpäätöksestä annettava tilintarkastuskertomus osoitetaan niille, joita varten se laaditaan eli usein sen yhteisön osakkeenomistajille tai hallintoelimille, jonka tilinpäätös on tilintarkastuksen kohteena. Osakeyhtiössä esim. varsinaisen yhtiökokouksen tehtävänä on päättää tilinpäätöksen vahvistamisesta, joten tilintarkastuskertomus osoitetaan osakeyhtiön osakkeenomistajille. (Halonen ym. 2010. 450 – 454)

Tilintarkastuskertomuksen muoto ja sisältö:

1. Otsikko
2. Vastaanottaja
3. Johdantokappale
4. Toimivan johdon vastuu tilinpäätöksestä
5. Tilintarkastajan velvollisuudet
6. Tilintarkastajan lausunto
7. Muut raportointi velvoitteet
8. Tilintarkastajan allekirjoitus
9. Tilintarkastuskertomuksen antamispäivä
10. Tilintarkastajan osoite (Halonen ym. 2010. 461)

4.3 Pöytäkirja

Tilintarkastuslaissa säädetään tilintarkastuspöytäkirjasta, joka on kolmas tilintarkastajan laissa säännellyistä raporteista. Tilintarkastuspöytäkirja sisältää sellaiset tarkastushavainnot, joita tilintarkastaja ei sisällytä tilintarkastuskertomukseen ja sen luonne on erilainen kuin julkisuuteen tulevilla tilinpäätösmerkinnällä ja tilintarkastuskertomuksella. Tilintarkastuspöytäkirjan tarkoitus on informoida luotettavalla tavalla vastuullisia toimielimiä, hallintoneuvostoa, hallitusta tai toimitusjohtajaa. Se sisältää huomautukset tarkastuskohteen vastuuvollisille sellaisista seikoista, jotka ovat tulleet esille tilintarkastustoimenpiteitä suoritettaessa. Yleensä tilintarkastuspöytäkirja sisältää kirjanpidon ja hallinnon käytännön hoitamiseen liittyviä näkökohtia, joita ei tilintarkastajan harkinnan mukaan ole tarpeen mainita tilintarkastuskertomuksessa mutta, jotka tilintarkastaja haluaa tuoda vastuullisten tahojen tietoon. Tilintarkastaja antaa pöytäkirjan silloin, kun hän katsoo sen olosuhteet huomioiden tarpeelliseksi. Tilintarkastuspöytäkirja voidaan antaa tilikauden aikana tai tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä.

Tilintarkastuspöytäkirjassa olevat huomautukset poikkeavat tilintarkastuskertomuksessa esitettävistä huomautuksista. Mikäli tilintarkastuslaissa säädetyt edellytykset täyttyvät, tilintarkastajan on huomautettava asiasta tilintarkastuskertomuksessa. Pöytäkirjaan sisällytettäviä asioita ovat esim. havainnot pikaisten toimenpiteiden tarpeellisuudesta ja virheiden osoittaminen niiden korjaamista varten. Mikäli tilintarkastuspöytäkirjassa huomautuksena esitettyä seikkaa ei ole käsitelty ja hoidettu asianmukaisesti kuntoon, seurauksena voi olla huomauttaminen tilintarkastuskertomuksessa kyseisen asian osalta.

Tilintarkastuspöytäkirja annetaan sille, jonka tehtävänä on huolehtia tarkastuskohteen hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä.

Tämä tarkoittaa tarkastuskohteen hallitusta tai sitä vastaavaa toimielintä. Tilintarkastajan antaman informaation perillemeno on tilintarkastuslaissa haluttu varmistaa siten, että tilintarkastuspöytäkirja on käsiteltävä viipymättä toimielimen kokouksessa ja että se on säilytettävä luotettavalla tavalla. Yleensä pidetään riittävänä, että vastuullinen toimielin käsittelee tilintarkastuspöytäkirjan seuraavassa kokouksessa. Toisaalta, jos tilintarkastuspöytäkirjan asiat ovat luonteeltaan sellaisia, että ne on käsiteltävä kiireellisesti, vastuullisen toimielimen on kokoonnuttava erikseen käsittelemään tilintarkastuspöytäkirjan sisältämät asiat.

Vaatus tilintarkastuspöytäkirjan säilyttämisestä puolestaan turvaa myös hallituksen myöhempien jäsenten ja tarkastuskohteen tilintarkastajan vaihtuessa uuden tilintarkastajan tiedonsaantia. Tilintarkastuspöytäkirjaa ei ole tarkoitettu julkiseksi raportiksi toisin kuin tilintarkastuskertomus ja tilinpäätösmerkintä. Kuitenkin, jos tilintarkastuskertomuksessa on viitattu annettuun tilintarkastuspöytäkirjaan, tulee siitä julkinen asiakirja. Tilintarkastuspöytäkirjan muodolle tai sisällölle ei ole asetettu tilintarkastuslaissa tarkkoja vaatimuksia. Olennaista kuitenkin on yksilöidä tilintarkastuspöytäkirja siten, että siitä käy selvästi ilmi sen luonne tilintarkastuslaissa tarkoitettuna asiakirjana. Käytännössä asiakirja otsikoidaan tilintarkastuspöytäkirjaksi ja johdantokappaleessa viitataan tilintarkastuslain 16 §:ään. Jos tilintarkastajia on useita, tilintarkastuspöytäkirja annetaan yleensä yhteisesti. Tilintarkastuspöytäkirjassa esitettävä huomautus perustuu tilintarkastusta suoritettaessa tehtyihin havaintoihin, ja se voi koskea tilinpäätöstä, toimintakertomusta, kirjanpitoa, sisäisen valvonnan järjestelmää, varainhoitoa, hallintoa tai muita tarkastuksen kohteena olevia asioita.

Seuraavat syyt voivat johtaa tilintarkastuspöytäkirjaan:

Kirjanpito ja tilinpäätös sekä toimintakertomus:

- hyvän kirjanpitotavan noudattamatta jättäminen yleisesti ja erityisesti.
- audit trail -puutteet.
- osa-, perus- ja pääkirjanpidon puutteet.
- palkkakirjanpidon puutteet.

- kirjausten tekeminen myöhässä.
- tilinpäätöksen valmistuminen myöhässä.
- jaksotusvirheet.

Hallinto:

- Sisäisen valvonnan järjestelmän puutteet.
- Ns. vaaralliset työyhdistelmät eli työtehtävien riittämätön eriyttäminen.
- Toimivallan ylitykset.
- Pöytäkirjojen puutteet.
- Vakuutusturvan puutteet.
- Sisäisen laskentatoimen puutteet.
- Teot tai laiminlyönnit, joista ei kuitenkaan saata seurata vahingonkorvausvelvollisuutta.
- Yksittäiset lainsäädännön, yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen vähäiset ja epäolennaiset noudattamatta jättämiset.

(Halonen ym. 2010. 454-456)

4.4 Muistio

Tilintarkastaja voi antaa tilintarkastusmuistion tai tarkastusraportin, kuten sitä myös kutsutaan. Tilintarkastusmuistio on vapaamuotoinen asiakirja. Tilintarkastaja harkitsee, milloin tilintarkastusmuistio laaditaan ja mitä siihen sisällytetään. Tyypillisesti siinä kuvataan suoritettuja tarkastustoimenpiteitä, tarkastushavaintoja ja selostetaan niihin perustuvat johtopäätökset sekä hyvin yleisesti suositukset toimenpiteistä, joita tarkastuskohteessa pitäisi tehdä. Käytännössä tilintarkastaja myös seuraa, onko tarkastuskohteessa ryhdytty tilintarkastusmuistiossa esitettyjen seikkojen edellyttämiin toimenpiteisiin. Tilintarkastusmuistion jakelu määräytyy tilanteen mukaan, mutta tyypillisesti se osoitetaan yrityksen toimitusjohtajalle, talousjohtajalle tai hallituksen puheenjohtajalle. Tilintarkastusmuistio on yrityksen sisäinen asiakirja eikä sitä ole tarkoitettu julkiseksi raportiksi. (Halonen ym. 2010. 475)

Tilintarkastusmuistion sisältö:

1. Kertomuksen otsikointi: asiakasyhteisö ja tarkastusajankohta, ketkä tarkastuksen ovat suorittaneet.
2. Tarkastustoimenpiteiden kuvaus: mitä ja miten on tarkastettu, toisin sanoen mikä on ollut tarkastuksen kohde, mitä aineistoa on ollut saatavilla ja mitä siitä on tarkastettu, mitä tarkastusmenetelmiä on käytetty. Esim. onko aineisto tarkastettu yksityiskohtaisesti vai otannalla, onko hankittu saldovahvistuksia tai muuta todennusta varten tarpeellista aineistoa ja kenen kanssa on keskusteltu.
3. Tarkastushavainnot: mitä kehittämistarpeita, puutteita tai muuta sellaista on havaittu.
4. Havaintoihin perustuvat johtopäätökset: onko tarkastettu toiminto tai muu kohde asianmukaisesti hoidettu, ovatko korjaavat toimenpiteet taikka toiminnon kehittäminen tarpeen. Johtopäätösten ei tarvitse koskea yksinomaan laillisuuden noudattamista, vaan myös tarkoituksenmukaisuuskysymyksiä.
5. Suositukset: millaisiin toimenpiteisiin yhteisön ja ao. toiminnon johdon tulisi ryhtyä, jotta ensisijaisesti laillisuuden, mutta myös tarkoituksenmukaisuuden, tehokkuuden tai vaikkapa tietoturvallisuuden vaatimukset täytetään. Tilintarkastaja voi esittää suosituksia siinä laajuudessa kuin se on mahdollista, ilman että hän joutuu sitoutumaan hyvän tilintarkastustavan vastaisesti omiin suosituksiinsa.

(Horsmanheimo ym. 2002. 279-280)

5 EMPIIRISEN AINEISTON ESITTELY

5.1 Tilintarkastus-Revision/Balanssilehti

Tilintarkastus-/Balanssilehti on suomalainen tilintarkastuksen ja laskentatoimen ammattilehti. Lehti sai alkunsa 1956, kun HTM-tilintarkastajat alkoivat julkaista järjestölehteä nimellä HTM-tiedonantoja. Vuonna 1971 tilintarkastajayhdistys HTM ry ja KHT-yhdistys ry alkoivat julkaista lehteä yhteisvoimin. Vuonna 1974 sisäiset tarkastajat ry liittyi julkaisujoukkoon.

Lehden nimi muuttui alkuvuosina useaan kertaan, mutta vuodesta 1971 lehti sai nimen tilintarkastus-Revision, joka säilyi vuoden 2012 loppuun asti, kunnes vuoden 2013 alussa lehti sai nimen Balanssilehti. Lehti ilmestyy kuusi kertaa vuodessa ja sen päätoimittaja on Tarja Sviili.

Lehden kirjoittajina ovat alan asiantuntijat ja lehti välittää lukijoilleen pysyvää perustietoa ja jatkuvasti muuttuvaa ajankohtaistietoa. Lehden lukijakunta koostuu talouselämän ammattilaisista. Lehden levikki on n. 5000 kpl.

(Nurmela. 2008. 37-38)

5.2 Tarkasteltava ajanjakso ja muut rajaukset

Empiirinen aineisto koostuu Tilintarkastus-Revision/Balanssilehden kirjoituksista vuosilta 2007-2013. Vuosi 2007 valittiin siksi, että silloin tuli voimaan uusi tilintarkastuslaki, mikä näkyy lehden kirjoittelussa selvästi.

Aineistoa on vuoteen 2013 asti, jotta perspektiiviä ja aineistoa on tarpeeksi. Juttuja on valittu n. 3-4 kappaletta vuotta kohden ja ne edustavat opinnäytetyön aihepiiriä. Suurin osa artikkeleista on alan asiantuntijoiden kirjoittamia ja he edustavat eri yrityksiä ja yhdistyksiä. Lisäksi on toimittajien tekemiä haastatteluja. Jutuissa on viittauksia lainsäädäntöön sekä mm. EU-standardeihin.

6 AMMATTILEHTIKIRJOITTELUN KUVAUS JA ANALYSOINTI

6.1 Vuosi 2007 Uusi tilintarkastuslaki puhuttaa

Veijo Riistama pohtii artikkelissaan tilintarkastajan raportointia, samaan aikaan, kun uusi tilintarkastuslaki on eduskunnan käsiteltävänä.

Pakollisiin raportteihin kuuluvat tilintarkastuskertomus, tilintarkastuspöytäkirja ja tilinpäätösmerkintä. Muita raportteja on esim. tilintarkastusmuistio.

Tilintarkastuslakiehdotuksen mukaan olennaisimpia muutoksia ovat:

1. Tilinpäätöksen laatijoiden vastuiden nimenomainen korostaminen.
2. Tilinpäätöksen laatimisessa ja tilintarkastuksessa noudatettujen normistojen mainitseminen.
3. Tilinpäätöksen vahvistamista, tuloksen käsittelyä ja vastuuvapautta koskevien lausuntojen poisjääminen.

Uuden lain myötä ongelmalliseksi tulee ns. maallikkotilintarkastajien asema. Riistama kirjoittaa: ”lain suomana siirtymäaikana myös ns. maallikkotilintarkastaja allekirjoittaa uuden lain mukaisen tilintarkastuskertomuksen yhdessä kollegansa hyväksytyn tilintarkastajan kanssa. Paras ratkaisu olisi tietenkin säätää, että ns. maallikkotilintarkastajakin antaisi uuden lain mukaisen tilintarkastuskertomuksen, vaikka muilta osin häneen sovelletaan kumottavan lain säännöksiä”. (Riistama. 2007. 8-13)

Turun kauppakorkeakoulun Antti Fredriksson kirjoittaa artikkelissaan tilinpäätösraportoinnin laadusta ja merkityksestä pankkisuhteissa. Tilinpäätösraportoinnin laadun voidaan ajatella koostuvan tiedon luotettavuudesta, ymmärrettävyydestä, merkityksellisyydestä ja vertailukelpoisuudesta. Yrityskohtaista takaisinmaksukykyyn liittyvää riskiä arvioitaessa kriittisintä lienee tilinpäätösinformaation luotettavuus.

Tulevaisuudessa kotimainen kirjanpitokäytäntö lähestyy kansainvälistä käytäntöä ja kirjanpitokäytännöillä on pyrkimys oikean kuvan antamiseen yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Tilinpäätöksen käyttäjien näkökulmasta laadulliset ominaisuudet ovat piirteitä, jotka tekevät tilinpäätösinformaatiosta hyödyllisiä. Yrityksen rahoittajat ovat keskeisiä tilinpäätöksen käyttäjiä. Kriittisintä rahoittajan kannalta kuitenkin lienee tilinpäätösinformaation luotettavuus. (Fredriksson. 2007. 30-33)

KHT-yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja Rabbe Nevalainen pohtii kirjoituksessaan tilintarkastuskertomusta. Uusi tilintarkastuslaki on juuri astunut voimaan ja KHT-yhdistys otti käyttöön tilintarkastusstandardit 700 ja 701.

Tilintarkastusstandardi 700 muotoilee johdon vastuun seuraavasti:

1. Toimiva johto on vastuussa tilinpäätöksen laatimisesta.
2. Johto suunnittelee, ottaa käyttöön ja ylläpitää sisäistä valvontaa, joka on merkityksellistä sellaisen tilinpäätöksen kannalta, joka antaa oikean ja riittävän kuvan ja jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virhettä tai puutetta.
3. Johto valitsee laatimisperiaatteet ja soveltaa niitä
4. Johto tekee olosuhteisiin nähden kohtuullisia kirjanpidollisia arvioita.

Tilintarkastusstandardi 700 säätelee tilintarkastajien velvollisuuksista seuraavaa:

1. Kertomuksessa tulee mainita, että tilintarkastajan velvollisuutena on antaa lausunto.
2. Tulee mainita, että tarkastus on suoritettu ISA-standardien mukaisesti.
3. Maininta siitä, että tarkastukseen kuuluu toimenpiteitä, joilla hankitaan evidenssiä.
4. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan, johon kuuluu tilinpäätöksessä olevan väärinkäytöksestä tai virheestä

- johtuvan olennaisen virheen tai puutteen arvioiminen.
5. Laatumisperiaatteiden ja esittämistavan arvioiminen.
 6. Tilintarkastaja on hankkinut lausuntonsa perustaksi tarpeellisen määrän evidenssiä.

Uuden tilintarkastuslain 15 §:ssä säädetään:

1. Lausunto siitä antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
2. Ovatko toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.
3. Tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa jos hallitus tai toimitusjohtaja on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus.
4. Tai on rikkonut yhteisöä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. (Nevalainen. 2007. 4-5)

6.2 Vuosi 2008 Mallit puheenaiheena

KHT-yhdistyksen tilintarkastustoimikunnan puheenjohtaja Nils Blumme kirjoittaa artikkelissaan osakeyhtiön uudesta tilintarkastuskertomusmallista ja sen historiasta.

14.12.2007 KHT-yhdistys hyväksyi vuosikokouksessaan osakeyhtiöille uuden tilintarkastuskertomusmallin. Malli otetaan käyttöön ja sovelletaan 1.7.2007 tai sen jälkeen alkaneiden tilikausien tilintarkastuksiin. Se perustuu ISA 700 -standardiin ja uuden tilintarkastuslain säännöksiin.

Uusi malli on pitkän prosessin tulos. Toimikunta järjesti kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia. Vastanotti viestejä, kommentteja, kannanottoja ja mielipiteitä.

Tavoitteena on vakiomuotoinen malli, joka englanniksi käännettynä vastaa ISA-700 standardin kertomusmallia mahdollisimman pitkälle. Kevään 2008 aikana toimikunta valmistelee kertomusmallit eri tilanteisiin ja eri yhtiömuodoille. Mallit käännetään ruotsiksi ja englanniksi.

Lyhyesti tilintarkastuskertomuksen historiaa: Vanhimmat pohjoismaiset tilintarkastusta ja tilintarkastajan raportointia koskevat määräykset ovat 1600-luvulta ja ne löytyvät tervakauppaa harjoittavien yhtiöiden säännöistä ja koskevat vastuuvapautta.

Götan kanavaa liikennöivän kanavayhtiön säännöissä vuodelta 1810 määrättiin, että tilintarkastajien tuli tilintarkastuskertomuksessaan lausua hallinnosta.

Suomessa vuonna 1895 päivätty osakeyhtiö P. Sinebrychoffin tilintarkastuskertomus noudattaa tätä samaa käytäntöä.

Tätä mallia, joka siis kehittyi hallinnon tarkastuksesta koskemaan myös tilejä, voidaan kutsua ”yhtiökokousmalliksi”. Tilintarkastuskertomus oli tarkoitettu yhtiökokoukselle ja osakkeenomistajille. Tällaisena tilintarkastus ymmärrettiin 1960-luvulle saakka.

Tultaessa 1970-luvulle yhtiökokousmalli oli muuttumassa ”sidosryhmämalliksi”. Ennen vuoden 1978 osakeyhtiölakia ainoa julkinen tieto tilintarkastuksesta löytyi tasekirjan tilintarkastusmerkinnästä. Silloin tilintarkastuskertomuksesta tehtiin julkinen.

Tilintarkastuskertomusta tulee lukea yhdessä tilinpäätöksen kanssa. Tilinpäätöksen tarkoitus on antaa hyödyllistä tietoa päätöksentekoa varten.

Varsin vähän on kiinnitetty huomiota tilinpäätöksen merkitykseen yhtiön johdon valvonnan välineenä. Päähuomio on on päätöksentekoa palvelevan informaation tuottamisessa ja informaatio suunnataan ensisijaisesti pääomamarkkinoille. Tätä kutsutaan ”sijoittajamalliksi”.

Myös meillä uusi tilintarkastuslaki on omaksunut standardimalliin pohjautuvan ”sijoittajamallin” tilintarkastuskertomuksen sisällön perustaksi. Laissa lähdetään siitä, että lausunto koskee vain sitä:

1. Antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
2. Ovatko toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia.

Osakeyhtiölain mukaan varsinaisessa yhtiökokouksessa on tehtävä päätökset mm. seuraavista asioista:

1. Tilinpäätöksen vahvistaminen
2. Taseen osoittaman voiton käyttäminen
3. Vastuuvapaudesta hallituksen jäsenille, hallintoneuvoston jäsenille ja toimitusjohtajalle. (Blumme. 2008. 12-17)

KHT Eeva Rauman Pricewaterhouse Oy:stä kirjoittaa tilintarkastuksen dokumentointimallista. Voimaan tulleen uuden tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan tulee noudattaa hyvää tilintarkastustapaa ja EU:ssa hyväksytyjä standardeja (ISA-standardit).

KHT-yhdistyksen laaduntukitoimikunnan työryhmä on laatinut tilintarkastuksen dokumentointimallin, joka on saatavana CD-levyllä sekä Excel- että Word versiona.

Malli on laadittu erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten käyttöön.

Dokumentointimallissa on huomioitu kaikki standardit ja suositukset.

Dokumentointimalli on rakennettu siten, että sitä voidaan käyttää joustavasti suppeammassa tai laajemmassa muodossa.

Varsinkin pienempien toimeksiantojen yhteydessä saattaa tarkastuksen

dokumentoimiseksi riittää, että varsinaiseen muistilistaan tehdään merkinnät kaikkiin kohtiin tasekirjaan ja tase-erittelyihin. Tarkastuksen muistilistaan on koottu kaikki standardit ja suositukset.

Muistilistan pääotsakkeet ovat:

1. Toimeksiannon jatkaminen ja uuden toimeksiannon hyväksyminen.
2. Suunnittelu
3. Riskimäärityksen ja merkittävimpien liiketapahtumalajien perusteella valittavat tilinpäätöserät.
4. Tarkastustoimenpiteet.
5. Erityisalueet.
6. Johtopäätökset ja raportointi.

Muistilistan ensimmäisen pääotsakkeen alla on laadunvalvonta.

1.1.2007 voimaan tulleen laadunvalvontastandardi 1:n mukaan jokaisen tilintarkastusyhteisön tulee luoda laadunvalvontajärjestelmä ja dokumentoida se sekä tiedottaa siitä henkilöstölleen.

Muistilistan suunnittelukohtaan on pyritty kokoamaan kaikki ne voimassa olevat tilintarkastusstandardit ja -suositukset, jotka siihen työvaiheeseen luontevasti kuuluvat.

Arvioituihin riskeihin vastaavat tarkastustoimenpiteet on otettu muistilistaan oman pääotsakkeen alle. Muistilistassa on erillinen taulukko, jossa riskinmääritys voidaan tehdä merkittävimpien liiketapahtumalajien perusteella tarvittaessa erittäin suppeassa muodossa.

Taulukkoa käytettäessä tulisi nimetä tarkastuserät ja kuvata tunnistettu riski ja määrittää tarkastuksen lähestymistapa. Muistilistan liitteeksi on laadittu erilliset tuloslaskelma ja tase -lomakkeet, jotka sisältävät valmiina jo laskentakaavat poikkeamien laskemiseksi ja kommenttien esittämiseksi.

Erityisalueet-kohtaan on pyritty kokoamaan sellaisia suosituksia, joita joudutaan käsittelemään tarkastusprosessin eri vaiheissa, mutta ne muodostavat kuitenkin tarkastuskohteena oman erillisen asiakokonaisuuden.

Kohtaan johtopäätökset on suositeltavaa koota kaikkien merkittävimmät ja olennaisimmat tarkastushavainnot ja kannanotot. Ne tulee käydä läpi ennen kertomuksen antamista, koska havainnoilla saattaa olla vaikutusta annettavaan kertomukseen.

Toimeksiantoa koskeva dokumentaatio on koottava toimeksiantokansioon. Dokumentaatio kattaa suoritettua työtä, saadut tulokset ja johtopäätökset. Toimeksiantokansio on koottava valmiiksi 60 päivässä kertomuksen antamispäivästä lukien. (Rauman. 2008. 22-25)

KTM, CIA Anneli Grönfors-Kallio KPMG Oy:stä analysoi kirjoituksessaan Corporate Governance-selvitystä, joka valaisee taloudellisen raportoinnin prosesseja.

Vuoden 2009 alussa voimaan tullut uusi arvopaperimarkkinalain muutos listayhtiöiden corporate governance -selvityksestä herättelee yritysjohtoa taloudellisen raportoinnin liittyviin prosesseihin ja niiden valvontaan. Jatkossa sisäisen tarkastuksen ja tarkastusvaliokunnan roolit korostuvat raportoinnin oikeellisuuden ja luotettavuuden arvioinnissa.

Uudella lailla on merkitystä arvopaperimarkkinoihin. Se lisää sijoittajien luottamusta yrityksiin ja markkinoihin. Lisäksi se antaa tietoa taloudellisesta asemasta ja tuloksesta.

Uusien tilinpäätösdirektiivien ja tilintarkastusdirektiivien myötä helpottuvat rajat ylittävä sijoitustoiminta ja tilinpäätösten ja taloudellisen raportoinnin vertailukelpoisuus EU:n alueella.

On pyritty myös uudistamaan yhtiöoikeutta ja yhtiöiden hallinto- ja

ohjausjärjestelmiä. Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa, että selvitys hallinto- ja ohjausjärjestelmästä on annettu. Useimmat suuret yhtiöt ovat kehittäneet sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa suositusten mukaisesti jo vuosia.

Uusi arvopaperimarkkinalaki nostaa konkreettisesti esiin taloudelliseen raportointiin liittyvien prosessien kehittämisen, jotta voidaan varmistua siitä, että prosessien läpi kulkeva tieto on oikein ja luotettavaa.

Uuden lain tavoitteena on herättää yritysjohto arvioimaan ja ymmärtämään taloudellisen raportoinnin nykyiset prosessit, riskit ja kontrollit, jotta raportoinnin oikeellisuudesta ja luotettavuudesta voidaan varmistua.

Sisäisen tarkastuksen merkitys korostuu tässä yhteydessä ja se tulee jatkossa olemaan keskeisessä roolissa taloudellisen raportoinnin riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan menettelyiden riittävyyden arvioitsijana. Myös tarkastusvaliokunnan rooli tulee korostumaan. (Grönfors-Kallio. 2008. 40-42)

6.3 Vuosi 2009 Laadunvarmistus käsittelyssä

Toimittaja Tarja Sviili haastattelee KTM Kari Vainiota, joka on valittu laadunvarmistustiimin johtajaksi. Kolmihenkinen tiimi on perustettu Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan yhteyteen.

Tiimin painopisteenä on listayhtiöiden, luottolaitosten ja vakuutusyhtiöiden tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen laadunvarmistus. Tiimi myös valvoo ja ohjeistaa kauppakamarien tilintarkastusvaliokuntia, joille HTM-tilintarkastajien ja -yhteisöjen laadunvarmistus kuuluu.

Uuden tilintarkastuslain mukaan tarkastuksia tehdään kolmen vuoden välein.

Tiimi selvittää mm. laatua koskevat johdon velvoitteet, riippumattomuuden, asiakassuhteiden ja yksittäisten toimeksiantojen hyväksymisen ja jatkamisen sekä

sisäisen laadunvalvontajärjestelmän.

Laadunvarmistuksen raportointi on yksi osa tiimin työtä. Mm. Isossa-Britanniassa avoimuus on viety pitkälle. Raportoidaan tilintarkastusyhteisökohtaisesti sekä havainnoista että kritiikistä. Tarkastusvaliokunnat tai kuka tahansa pääsee valvojan internet-sivuilla vertailemaan eri yhteisöjen toimintaa.

Vainio painottaa kansainvälisen yhteistyön merkitystä uutta suomalaista järjestelmää kehitettäessä. Maista, jotka ovat pidemmällä näissä asioissa, tulee ottaa oppia ja sitä kautta saada yhdenmukaisuutta laadunvarmistukseen.

(Sviili. 2009. 46-49)

Tarja Sviili haastattelee VALA:n (Valtion tilintarkastuslautakunta) puheenjohtajaa Jukka Mähöstä aiheena tilintarkastuskertomus.

Moni yritys vaatii tilintarkastajaltaan lausuntoja vastuuvapauden myöntämisestä, tilinpäätöksen vahvistamisesta ja voitonjaosta, vaikka ne eivät lain mukaan enää kuulu vakimuotoiseen tilintarkastuskertomukseen.

Lausunnot annetaan, mikäli niistä on määrätty yhtiöjärjestyksessä. Lausunnot voidaan lisätä myös, mikäli hallitus tai tarkastusvaliokunta, yhtiökokous tai yksimieliset osakkeenomistajat niitä pyytävät.

Miksi lakiin on jätetty näin runsaasti vaihtoehtoja? VALA:n puheenjohtaja Jukka Mähönen vastaa: ”Joissakin tilanteissa on katsottu, että osakkeenomistajan odotukset ovat sellaiset, että lausuntojen tulee olla tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastaja ei kuitenkaan itsenäisesti mene niitä antamaan”.

Uuden lain myötä yhtiön hallituksen rooli on keskeinen ja vapaaehtoisten lausuntojen antaminen on tilintarkastajan ja tarkastuskohteen välinen asia. Yhtenä tilintarkastajan tehtävänä on hallituksen valvonta. Aiheutuuko riippumattomuusongelma kun myös hallitus voi pyytää tilintarkastajalta

lausuntoja? ” On hallituksen harkinnassa, edistääkö lausuntojen antaminen osakkeenomistajien etua ja haluaako se tilintarkastajan lausuvan näistä asioista. Tilintarkastajan on voitava luottaa, että hallitus toimii kaikkien osakkeenomistajien eduksi”.

Onko uusi laki sitten keskeneräinen? Mähösen mukaan lakia ei ole kirjoitettu huonosti vaan kyse on siitä, että ei ole ymmärretty mitä lainsäätäjä on halunnut sanoa kun tilintarkastuslain 15 pykälästä poistettiin lausunnot voitonjaosta, tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapaudesta.

Hän uskoo pörssiyhtiöiden siirtyvän uuteen käytäntöön ensimmäisenä, mutta listaamattomat yritykset säilyttävät vanhat tapansa lausuntojen antamisesta. (Sviili. 2009. 16-19)

KPMG:n KHT Jaakko Luumi kirjoittaa tilintarkastuksesta taloudellisessa laskusuhdanteessa. Taloudellisen laskusuhdanteen aikana tilintarkastuksessa on huomioitava monia seikkoja, joita hyvinä aikoina ei välttämättä ole tarvinnut pohtia.

Tilinpäätöstä ja toimintakertomusta laadittaessa sovelletaan pääsääntöisesti oletusta kirjanpitovelvollisen toiminnan jatkuvuudesta, jolloin toiminta on pidemmällä aikavälillä kannattavaa.

Johdon going concern -olettamaa arvioitaessa otetaan huomioon muun muassa emoyhtiöltä tai lähipiiristä mahdollisesti saatavilla oleva tuki, pankkien sitovat luottotarjoukset, menojen vähentämiseen tähtäävät suunnitelmat ym arvioinnin kannalta relevantit lisätiedot.

Yhtiön johto voi laatia esim. kassavirtaennusteen tukemaan arviotaan yhtiön kyvystä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastaja arvioi kassavirtaennusteen luotettavuutta.

Mikäli tilintarkastajan näkemyksen mukaan yhteisön kykyyn jatkaa toimintaansa sisältyy olennaista epävarmuutta, on tilintarkastajan pohdittava, kuvataanko tilinpäätöksessä riittävästi tärkeimpiä tapahtumia tai olosuhteita, jotka aiheuttavat merkittävän epäilyn yhteisön kyvystä jatkaa toimintaansa ja johdon suunnitelmia näiden tapahtumien tai olosuhteiden käsittelemisestä.

Jos olennaista epävarmuutta ei esiinny, tulee tilintarkastajan dokumentoida havaitsemansa tapahtumat tai olosuhteet, joiden perusteella johtopäätös on tehty. Tilintarkastajan dokumentoinnin going concern -oletaman tarkastukseen liittyen tulee sisältää muun muassa kuvaus tapahtumista tai olosuhteista, jotka saivat tilintarkastajan uskomaan, että voisi olla merkittävä epäily yhteisön kyvystä jatkaa toimintaansa.

Kun yhtiön taloudellinen tila on heikentynyt, tulee tilintarkastuksen yhteydessä kiinnittää erityistä huomiota yhtiön tasearvojen todenmukaisuuteen. Tilintarkastajan on vaihto-omaisuuden osalta selvítettävä tarkoin yhtiön suorittamat toimet esim. epäkuranttien tuotteiden identifioimiseksi ja menettelytavat niiden arvostukselle. (Luumi. 2009. 18-21)

6.4 Vuosi 2010 Aiheena raportoinnit

KPMG:n Jani Heikkala kirjoittaa artikkelissaan sisäisen tarkastuksen raportoinnista. Hallitusten ja tarkastusvaliokuntien lisääntynyt tiedon tarve organisaation sisäisen valvonnan toimivuudesta asettaa viestinnällisiä haasteita sisäiselle tarkastukselle, jonka vastuulla on arvion antaminen valvonnan riittävydestä.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteeksi määritellään yhtiön toiminnan tehokkuuden ja tuloksellisuuden, informaation luotettavuuden ja säännöksiensä sekä toimintaperiaatteiden noudattamisen varmistaminen.

Onhan sisäisen tarkastuksen ja sen raporttien arviointineen, suosituksineen ja toimenpidesuunnitelmineen tehtävänä varmentaa ja kehittää riskienhallinta-, valvonta- sekä johtamis- ja hallintaprosessien tehokkuutta.

Sisäisten tarkastajien onkin aina ollut vaikea esittää arvioita, jotka myös lukija ymmärtää oikein. Oikean käsityksen saamiseksi arviosta, on ymmärrettävä tarkastustyön kohde, tehdyn työn luonne ja kattavuus.

Sisäisen tarkastuksen ammattistandardit:

2010 – Suunnittelu

Sisäisen tarkastuksen johtajan tulee laatia riskiperusteiset suunnitelmat, joissa sisäisen tarkastustoiminnon tehtävät asetetaan tärkeysjärjestykseen organisaation päämäärien mukaisesti.

2410 – Raportoinnin pääsisältö

Raportoinnin tulee sisältää toimeksiannon tavoitteet ja laajuus sekä soveltuvat johtopäätökset, suositukset ja toimenpidesuunnitelmat.

2410 – A1

Tulosten lopullisen raportoinnin yhteydessä tulee tarvittaessa esittää sisäisen tarkastajan kokonaisarvio ja/tai johtopäätökset.

2120 – Riskienhallinta

Sisäisen tarkastuksen toiminnon tulee arvioida riskienhallintaprosessien tuloksellisuutta ja edistää niiden kehittämistä.

2120 - A1

Sisäisen tarkastuksen toiminnon tulee arvioida niitä organisaation johtamis- ja hallintojärjestelmään, toimintoihin sekä tietojärjestelmiin liittyviä riskejä, jotka koskevat: Taloudellisen ja toiminnallisen tiedon luotettavuutta ja eheyttä.

Toimintojen tuloksellisuutta ja tehokkuutta.

Omaisuuksien turvaamista.

Lakien, määräysten ja sopimusten noudattamista.

(Heikkala. 2010. 46 – 49)

KPMG:n Niina Turri kirjoittaa yritys vastuuraportoinnista.

Vastuullisuusraportointi on nostanut päätään taloustaantumasta ja finanssikriisin johdosta. Hän pohtii voidaanko sääntelyn avulla mennä kohti sellaista raportointia, joka olisi olennaista, täsmällistä ja vertailukelpoista. Kansainvälisiä standardeja ja ohjeistuksia on suuri joukko. Viimeisten 4-5 vuoden aikana standardien käyttö on lisääntynyt huomattavasti. Standardien johdonmukaisuutta ja yhteneväisyyttä on pyritty kehittämään. Useissa maissa vastuullisuusraportointi on säädetty pakolliseksi. Viranomaisten ohella pörssit säätelevät raportointia.

Pitäisikö vastuullisuusraportoinnin olla vapaaehtoista vai pakollista? Näyttäisi siltä, että vapaaehtoisuuden ja sääntelyn yhdistäminen on ratkaisu olennaiset asiat sisältävään ja läpinäkyvään raportointiin. (Turri. 2010. 60-63)

6.5 Vuosi 2011 Kansainväliset raportointimallit

KHT-yhdistyksen laatutoimikunnan alaisen dokumentointimallityöryhmän jäsenet kirjoittavat tilintarkastuksen dokumentointimallista. 1.7.2007 voimaan tulleen tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa ja Euroopan yhteisössä hyväksytyjä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja (ISA-standardit).

IFAC (International federation of accountants) sai keväällä 2009 päätökseen laajan uudistamisprojektin, joka kattoi 36 ISA-tilintarkastusstandardia ja laadunvalvontastandardin. Uusia standardeja on sovellettava 15.12.2009 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla.

KHT-yhdistyksen laatutoimikunta ja dokumentointimallityöryhmä ovat päivittäneet vuonna 2007 laaditun tilintarkastuksen dokumentointimallin.

”Dokumentointimalli on tarkoitettu käytettäväksi pienten ja keskisuurten yhteisöjen lakisääteisen tilintarkastuksen dokumentoinnin tukemiseksi. Mallin päälomakkeelle ja sen liitteisiin on koottu eri standardeista niiden keskeisempää asiasisältöä.”

Tarkastuksen päälomake on laadittu tilintarkastusprosessin etenemisen mukaisesti.

Päälomakkeen otsakkeet ovat:

1. Toimeksiannon jatkaminen ja uuden toimeksiannon hyväksyminen
2. Suunnittelu
3. Riskienarviointitoimenpiteet ja niihin liittyvät tarkastustoimenpiteet
4. Tarkastustoimenpiteet
5. Erityisalueet
6. Johtopäätökset ja raportointi.

Tilintarkastajan tulee aina merkitä päälomakkeelle tai erilliselle liitelomakkeelle kunkin tarkastuskohteen tai kysymyksen kohdalle, mikäli se ei sovellu kyseiseen toimeksiantoon.

Esitetyihin liitteisiin voidaan lisätä tarpeen mukaan tarkastuskohteita, kannanottoja, tarkastustoimenpiteitä ja tarkastushavaintoja. Päälomakkeelle voidaan lisätä uusia liitteitä.

Dokumentointimallin suunnitteluosioon on koottu kaikki voimassa olevat tilintarkastusstandardit, jotka siihen työvaiheeseen kuuluvat.

Riskejä arvioitaessa tilintarkastaja muodostaa kokonaiskäsityksen suhtautumisestaan olennaisen virheellisuuden riskeihin tilinpäätöksessä kokonaisuutena. Dokumentointimallin päälomakkeelle on lisätty kaksi taulukkoa, joissa riskienarviointi voidaan tehdä merkittävimpien tilinpäätöserien osalta.

Päälomakkeen ohella dokumentointimallissa on erillinen liite, jotta tilintarkastaja voi tunnistaa riskit siitä, että tilinpäätöksessä on olennainen virheellisyys ja arvioida riskejä yhteisöstä ja toimintaympäristöstä sekä yhteisön sisäisestä valvonnasta.

Päälomakkeen liitteeksi on laadittu erilliset tuloslaskelma ja tase -lomakkeet, jotka

sisältävät valmiit laskentakaavat poikkeamien laskemiseksi ja kommenttien esittämiseksi.

Erityisalueet-kohtaan on koottu ne standardit, joita käsitellään tarkastusprosessin eri vaiheissa, mutta muodostavat tarkastuskohteena oman erillisen asiakokonaisuuden.

Johtopäätökset ja raportointi kohtaan on suositeltavaa koota olennaisimmat tarkastushavainnot ja johtopäätökset. Uuden ISA 450 -standardin mukaan tilintarkastajan velvollisuutena on arvioida todettujen virheellisyyksien vaikutus tilintarkastukseen ja mahdollisten korjaamattomien virheellisyyksien vaikutus tilinpäätökseen sekä koota ja dokumentoida todetut virheellisyydet.

Toimeksiantokansio on koottava valmiiksi 60 päivässä tilintarkastuskertomuksen antamispäivästä lukien, mistä myös tulee tehdä päiväysmerkintä.

(Juusela ym. 2011. 54-57)

KPMG Oy:n Mika Iivari kirjoittaa XBRL-raportoinnista.

XBRL (Extensible business reporting language) raportointikielen kehitys alkoi USA:ssa vuonna 1998. Sitä kehittää XBRL international-konsortio, johon kuuluu maailmanlaajuisesti noin 450 organisaatiota mm. pankkeja, analyytikkoja, tilintarkastusyhteisöjä sekä ohjelmistoyhtiöitä.

Maailmalla levinnyt raportointikieli on Suomessa vähän käytössä, sillä ainoastaan Finanssivalvonta on velvoittanut valvomansa yritykset käyttämään XBRL:ia. Raportointikielen yleistymisen muissa maissa on edennyt siten, että viranomaiset ovat vaatineet sen käyttöä. Toisessa vaiheessa kielen ovat ottaneet käyttöön pankit ja rahoituslaitokset ja kolmannessa vaiheessa yritykset.

XBRL on liiketoiminnan raportointikieli ja huomattavin etu on, että se on täysin standardimuotoista ja riippumaton käytettävästä laitteistoista ja ohjelmistoista. Lisäksi dokumentit voidaan muotoilla jälkikäteen ja niitä voidaan hyödyntää

koneellisesti eri tarkoituksiin. XBRL helpottaa tilinpäätösinformaation ja muun taloudellisen informaation raportointia, jakelua ja käytettävyyttä.

Yrityksiä koskeva informaatio tulee tasavertaisemmin sijoittajien saataville ja yritysten keskinäinen vertailtavuus paranee. Samalla yrityksen sidosryhmät saavat tarvitsemansa tiedon nopeammin luotettavammin ja helpommin.

XBRL:n tavoitteita ovat kustannussäästöt, tehokkuus, luotettavuus ja tiedon tarkkuus. Aiemmin manuaalisesti tehtyä työtä voidaan automatisoida tiedon analysoinnissa, sähköisessä jakelussa, tiedon esittämistavoissa, tunnuslukujen laskennassa ja yritysten välisessä vertailussa.

XBRL:n käyttöönotolla olisi huomattavia vaikutuksia tilintarkastajan työhön. Tilinpäätöstä ei enää vahvistettaisi tilinpäätösasiakirjaan, koska sellaista ei olisi olemassa. Tilinpäätökset toisivat uusia haasteita tilintarkastajalle. Oleellisten virheiden ja puutteiden havaitsemisen lisäksi tilintarkastajan tulisi varmistua, että XBRL-tekniikan käytössä itsessään ei ole virheitä.

XBRL:n käytössä tulisi kiinnittää huomiota tietoturvan varmistamiseen, sillä sovellukset tarkistavat vain rakenteen eheyden eivätkä kiinnitä huomiota itse tietosisältöön. Toisin sanoen täysin eheän näköinen tiedosto voi sisältää väärää tai tiedonsiirron aikana väärennettyä tietoa. Tämän vuoksi sovellus on herkkä korruptiolle ja sen suojaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Tietoturvan varmistamiseksi tiedostoille on hyvä laskea tarkistussumma säilytettäessä ja tiedostot tulee siirtää salattua siirtotietä pitkin. XBRL itsessään ei huolehdi tietoturvasta muuten kuin rakenteen eheyden kautta. Muuttumattomuus ja luottamuksellisuus on siis varmistettava muilla kuin itse välineen keinoilla.

(Iivari. 2011. 44-47)

6.6 Vuosi 2012 Segmenttiraportointi

KPMG:n Mikko Innanen kirjoittaa ISAE 3402 -raportit palveluyrityksen sisäisen valvonnan varmennuksesta. Nykyään organisaatiot ulkoistavat taloushallintoa, palkanlaskentaa ja IT-käyttöpalveluita. Ulkoistamisesta saatavat hyödyt ovat merkittäviä, mutta siihen liittyy riskejä esim. organisaation sisäisen valvonnan kannalta. Vaikka kolmas osapuoli vastaa prosessien operoinnista, oikeudellinen vastuu on palveluita ulkoistavalla organisaatiolla. Organisaation on tiedettävä, että palveluntarjoajan toiminta täyttää kotimaisen ja ulkomaisen lainsäädännön. Sopimukset yritysten välillä nousevat merkittävään rooliin.

Mikä on ISAE-raportti? Prosessien asianmukaisuus ja toiminnan tehokkuus on varmennettavissa ISAE-raportilla. Se asettaa yksityiskohtaiset vaatimukset käyttäjäorganisaation palveluorganisaatiolle ulkoistamien palveluiden tarkastamiseen ja varmentamiseen. Se sisältää kolmannen osapuolen näkemyksen organisaation kattavuudesta, tarkoituksenmukaisuudesta ja tehokkuudesta. Se sisältää myös kontrollien toiminnasta, valvontaympäristön ja riskienhallinnan kuvauksen sekä kontrollien testaamisen.

ISAE-standardissa voi valita kaksi vaihtoehtoista raporttia. Tyypin 1 raportissa tarkastaja tuottaa raportin kontrollien olemassa olosta ja kontrolliympäristön kattavuudesta. Tyypin 1 raportti ei välttämättä ole riittävä tilintarkastajan tarpeisiin.

Tyypin 2 raportissa tuotetaan kontrollien olemassa olo ja tehokkuus tietyllä ajanjaksolla. Jotta saadaan riittävä varmuus toiminnan tehokkuudesta standardi edellyttää testausjakson pituudeksi vähintään puoli vuotta.

Tilintarkastajan on hyvä kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

1. ISAE-raportin tarkastaminen
2. Yhteydenotto käyttäjäorganisaation kautta palveluorganisaatiolle.
3. Vieraileminen palveluorganisaatiossa

4. Toisen tilintarkastajan käyttäminen

Vaihtoehdon 1 mukainen palveluorganisaation varmennusraportin tuottaminen edellyttää:

1. Kolme osapuolta (Käyttäjäorganisaatio, palveluorganisaatio ja riippumaton tarkastaja)
2. Tunnistaa riskit ja määrittää niihin hallintakeinot
3. Varmistaa prosessien ja järjestelmien oikeellisen ja tehokkaan toiminnan.

Varmennuksen tavoitteena on tuottaa raportti organisaatiolle, tilintarkastajalle ja muille sidosryhmille.

1. Organisaation toiminnan luotettavuus
2. Kontrolliympäristön kattavuus ja toimivuus
3. Toiminnan tehokkuus

Lausunto voidaan rinnastaa tilintarkastuslausuntoon ja sen allekirjoittaa aina auktorisoitu ja riippumaton tilintarkastaja. (Kinnanen. 2012. 47-49)

IFRS-asiantuntija Johanna Grönroos kirjoittaa segmenttiraportoinnista.

Segmenttiraportointi on tilinpäätöksen käyttäjien tarkastelun kohteena koko ajan.

IFRS-standardien mukaisten segmenttiraportoinnin tavoitteena on antaa informaatiota yrityksen johdolle, työntekijöille ja osakkeen omistajille sekä sidosryhmille. Yrityksen ei tarvitse tuottaa segmenttiraportoinnista erillistä informaatiota, vaan tulosta seurataan IFRS-laskentasäännöillä.

IFRS 8-toimintasegmentit standardi lähtee siitä, että yhteisö antaa tilinpäätöksessä tietoja, joiden avulla voidaan seurata liiketoimintojen, taloudellisen toimintaympäristön ja talouden luonnetta ja vaikutuksia. Sijoittajat pitävät segmenttiraportointia yhtenä tilinpäätöksen tärkeimmistä liitetiedoista.

Suomen finanssivalvonta valvoo segmenttiraportointia ja korostaa toimintasegmenttien määrittämisen kaksivaiheisuutta. Ensin määritetään

toimintasegmentit ja sitten raportoivat segmentit. Finanssivalvonta on todennut näissä puutteita.

Ongelmina on mainittu ylimmän operatiivisen päätöksentekijän tunnistaminen ja toimintasegmenttien soveltaminen. Tilinpäätösvalvojat ehdottivat esim. lisäliitetietojen vaatimista ja minkälaisiin taloudellisiin ominaispiirteisiin yhdistely perustuu. Kansainvälisesti näihin toimiin ei kuitenkaan ole ryhdytty.

Näkemyksiä ja ongelmakohtia segmenttiraportoinnissa:

1. Parantaa sijoittajien mahdollisuuksia ymmärtää yrityksen liiketoimintaa ja riskejä.
2. Ei tarvitse kerätä erillistä tietoa raportointia varten ja annettava tieto on käyttäjille hyödyllisempää.
3. Sijoittajat epäilevät, että yritykset eivät julkaise kaikkea tietoa ja tilinpäätöksen laatijat ovat huolissaan luottamuksen ja kilpailuedun menettämisestä.
4. Jotkut yritykset esittävät segmenttiraportoinnista poikkeavan struktuurin.
5. Sijoittajien mielestä yritysten vertailtavuus on kärsinyt IFRS 8:n voimaantulon jälkeen.
6. Tilinpäätösraportoijien mielestä ylimmän operatiivisen päätöksentekijän identifiointi on hankalaa.

Vuonna 2012 IFRS 8 -standardin tarkasteluprosessi käynnistyi ja julkistettiin kysymyslista, johon sidosryhmiltä pyydettiin kommentteja.

Kommentteja pyydettiin seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia kokemuksia laatijoilla ja käyttäjillä on toimintasegmenttien tunnistamisessa.
2. Paransiko ei-IFRS lukujen käyttöönotto toimintaan liittyvien riskien ymmärtämistä.
3. Onko yritystä koskevista liitetiedoista hyötyä sijoittajille.
4. Mitä muita hankaluuksia tilinpäätösten laatijat ovat kohdanneet IFRS 8:aa soveltaessaan.

Prosessi etenee standardin uudistamiseksi ja mahdolliset ongelmat pyritään ratkaisemaan standardia muuttamalla. (Grönroos. 2012. 12-15)

International auditing and assurance standards board:in jutun suomennoksessa kirjoitetaan tilintarkastuskertomuksen laajentamisesta. Keskustelu tilintarkastajan raportoinnin kehittämisestä jatkuu. Lisää virtaa siihen toi IAASB, joka vastaa tilintarkastusstandardien kehittämistä.

Eniten keskustelua on herättänyt tilintarkastuskertomukseen lisättävä tilintarkastajan selostusosio (Auditor commentary), jossa kiinnitetään huomiota kysymyksiin, joiden tilintarkastaja arvioi olevan keskeisiä. Lisäksi tilintarkastuskertomukseen ehdotetussa johtopäätöksessä otettaisiin kantaa johdon käyttämiin going concern oletuksiin.

Kertomukseen esitetään tilintarkastajan lausuntoa siitä, onko merkittävät riskit määritetty asianmukaisesti. Tilintarkastuskertomukseen esitetään lisättäväksi tilintarkastajan lausuntoa siitä, onko merkittäviä epäjohtonmukaisuuksia tarkastetussa tilinpäätöksessä julkistettujen tietojen ja tilintarkastajan lukemien tietojen välillä.

Kansainvälisessä keskustelussa ehdotusten käytännön vaikutuksista on kiinnitetty huomiota mm. tarkastusvaliokunnan ja tilintarkastajien riskien arviointia koskevien keskustelujen luottamuksen heikentyneen. Puhutaan myös tilintarkastajan roolin muuttumisesta.

(International auditing and assurance standards board. 2012. 21)

6.7 Vuosi 2013 Läpinäkyvyyttä

Åbo Akademin dosentti Benita Gullkvist kirjoittaa artikkelissaan tilintarkastuskertomuksen läpinäkyvyydestä. Tilintarkastuskertomus on laajan kansainvälisen kehitystyön kohteena IAASB:n ja euroopan komission

uudistushankkeissa. Syynä on huoli, ettei tilintarkastuskertomus ole riittävän informatiivinen ja läpinäkyvä. Tavoitteena on raportoinnin laadun, olennaisuuden ja arvon lisääminen. Yksi keino on parantaa käyttäjien ja tilintarkastajien välistä vuorovaikutusta.

Uudistustyö käynnistyi vuonna 2011 ja kansainvälisen tilintarkastajaliiton (IFAC) alainen toimielin IAASB on julkaissut useita tilintarkastuskertomukseen liittyviä uudistusprojekteja ja ehdotuksia tilintarkastusstandardien muuttamiseksi.

Tilintarkastajilta edellytettäisiin enemmän viestintää ja siten tilintarkastuskertomuksesta tulisi informatiivisempi sisältäen yhteisöä koskevaa ja toiminnan kannalta erityistä tietoa.

Seuraaviin viiteen standardiin ehdotetaan muutosta;

1. ISA 700 Tilinpäätöstä koskevan lausunnon laatiminen ja kertomuksen antaminen.
2. ISA 260 Kommunikointi hallintoelinten kanssa.
3. ISA 570 Toiminnan jatkuvuus.
4. ISA 705 Riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomukseen sisältyvän lausunnon mukauttaminen.
5. ISA 706 Riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomukseen sisältyvät tiettyjä seikkoja painottavat kappaleet ja muita seikkoja koskevat kappaleet.

Lisäksi on ehdotettu täysin uutta ISA 701 standardia. Muutoksilla halutaan kehittää tilintarkastuksen laatua ja käyttäjien käsitystä raportoinnin hyödyllisyydestä. Tämä lienee esimerkiksi sidosryhmien mielenkiinnon kohteena. Lisäksi pyritään lisäämään prosessin läpinäkyvyyttä ja tarkastuksen arvoa eri sidosryhmille.

Tilintarkastuskertomuksen viestinnällinen arvo kasvaa ja yrityksen johdon huomiokyky kertomusta kohtaan paranee ja lisää vuoropuhelua tilintarkastajan kanssa.

Tilintarkastuskertomusta ei voida laajentaa sisällyttämällä siihen kaikkea sidosryhmien kaipaamaa tietoa. Tilintarkastajien laajentuva työ vaatii myös lisää resursseja ja vertailtavuus tilintarkastuskertomusten välillä saattaa heiketä. Siksi siirtyminen laajennettuun kertomukseen vaatii harkintaa.

IAASB:n ehdottamat muutokset koskisivat ensisijaisesti listayhtiöitä. Ehdotetut muutokset ovat seuraavat:

Merkittävät tilintarkastuksen seikat. Tilintarkastukseen tulisi uusi osio, jossa kerrottaisiin tilintarkastuksessa ilmenneet merkittävät tarkastuksen seikat. Esimerkiksi varojen arvostukseen ja liikearvon arvonalentumiseen liittyvät seikat.

Riippumattomuus. Kertomukseen lisättäisiin riippumattomuutta koskeva lausunto ja muut eettiset vaatimukset.

Toiminnan jatkuvuus. Tilintarkastaja raportoisi toiminnan jatkuvuudesta, jossa olisi johtopäätös toimivan johdon asianmukaisuudesta. Tilintarkastaja antaisi myös lausunnon siitä, onko havaittu epävarmuutta yhteisön kyvystä jatkaa toimintaansa.

Tilintarkastajan velvollisuudet. Kertomustekstiin ehdotetaan parannuksia. Osa informaatiosta voitaisiin esittää erillisessä liitteessä tai viittamalla lähteisiin viranomaisten kotisivuilla.

Toimeksiannon vastuullisen tarkastajan nimi. Vastullisen tarkastajan nimi tulisi selkeästi tilintarkastuskertomukseen.

Lausunnon sijainti. Lausunnon tärkeys korostuisi, koska lausunto tilinpäätöksestä ehdotetaan sijoitettavaksi kertomuksen alkuun.

Ulkomuoto ja rakenne. Ehdotetaan, mihin ja missä järjestyksessä tietyt osiot sijoitetaan kertomuksessa. Tämä ei kuitenkaan olisi pakollista.

(Gullkvist. 2013. 30-33)

KHT Timo Virkilä kertoo tilintarkastajan raportoinnista. Hänen mukaansa väärinymmärrykset tilintarkastuksessa syntyvät siitä, että kertomuksen tarkoitus ja sisältö eivät avaudu sidosryhmille.

Tilintarkastuskertomuksen käyttäjiä eli sidosryhmiä ovat osakkeenomistajat, lainanantajat, kilpailijat, verottaja, luottolaitokset ja akateeminen maailma. Kertomuksen sisällöstä on käyty keskustelua jo pitkään. Usein väitetään, että kertomus on tilinpäätöksen vähiten luettu osa. Väärä mielikuva johtuu siitä, että lukijat eivät ymmärrä, mistä tilintarkastajan raportoinnissa on kyse.

Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tilintarkastaja joutuu antamaan lausuntoja ja todistuksia. Tilintarkastukseen on olemassa mallit eri yritysmuodoille, mukautetuille kertomuksille sekä osakeyhtiölain eri tilanteissa vaadittavia todistuksia. Mallit eivät kuitenkaan ole täydellisiä vaan tilintarkastajan tulee soveltaa kulloiseenkin toimeksiantoon ja tilanteeseen.

Mukautetuissa kertomuksissa on nähty jopa ”vääriä” tulkintoja. Niinpä lausunnon tulisi olla vakiomuotoinen.

Uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan 1.7.2007, samoin ISA-standardeihin tehtiin muutoksia. Muutoksen tavoitteena oli, ettei kertomuksessa enää lausuttaisi tilinpäätöksen vahvistamisesta, vastuuvapaudesta ja voitonjaosta, ellei niiden osalta ole huomautettavaa. Tämä olisi kansainvälisen käytännön mukaista ja vähentäisi epäselvyyksiä ulkomaisten sidosryhmien keskuudessa.

Mainittakoon, että valtionyhtiöissä vanha tapa säilytettiin. Näyttääkin siltä, että toiset yhteisöt saavat paremman tilintarkastuskertomuksen kuin toiset. Toinen virhe on ns. mukautetut tilintarkastuskertomukset. Jopa alan ammattilaiset eivät tunnu ymmärtävän ehdollisen tai kielteisen lausunnon sisältävää kertomusta. Olennaista on muistaa, ettei lisätieto koskaan vaikuta annettavaan lausuntoon.

Haastava aihe on myös huomautukset. Tilintarkastuslaissa on lyhyet ja selkeät ohjeet, joiden perusteella tilintarkastajan tulee antaa vastuuvollisille huomautus. Usein lainrikkomukset selkeitä, mutta niihin liittyy tulkintaa. Virkilän artikkelissa on esimerkki tapauksesta, jossa osuuskunta oli äänestänyt vastuuvapaudesta toimitusjohtajalle ja hallitukselle. Hallitus sai vapautuksen,

mutta toimitusjohtaja ei. Toimitusjohtaja vaihdos oli tapahtunut siten, että tilinpäätöksen allekirjoitussivulla vanhan toimitusjohtajan nimi oli vedetty yli uuden vt. toimitusjohtajan toimiessa allekirjoittajana.

Yhtiöoikeudellisesti voi olla vain yksi vastuuvollinen, joten tuo vastuuvapauden evääminen koski ”vanhaa” toimitusjohtajaa. Osuuskunnan tilintarkastuskertomus oli kuitenkin vakimuotoinen ja ei sisältänyt huomautuksia. Tilintarkastajan tulee aina muistaa oma vastuunsa, jos hän antaa vääränmuotoisen kertomuksen.

Huomautuksiin liittyvä toinen hankala asia koskee varojen jakoa yhtiöstä. Vanha osakeyhtiölaki oli paljon selkeämpi kuin nykyinen laki. Erityisesti omistajayrittäjien ja omistajakonsernissa olevien väliset lainat aiheuttavat ongelmia. Epäselvyyttä laittoman varojenjaon osalta aiheutuu tilanteessa, jossa kaksi yritystä omistavan tahon toinen yhtiö lainaa rahaa toiselle yhtiölle. Esille nousee useita kysymyksiä: Milloin täyttyvät liiketaloudelliset periaatteet, milloin eivät? Tulisiko tilintarkastajan huomauttaa vai ei? Onko tilintarkastaja toiminut oikein, jos hän antaa huomautuksen? (Virkilä. 2013. 48-51)

Virkilän toisessa jutussa kirjoitetaan tilintarkastusraportoinnin kirjavista viranomaisvaatimuksista. Tilintarkastajan lausunnoilla ja todistuksilla on kysyntää muutoinkin kuin pelkästään tilintarkastuskertomuksia annettaessa. KHT-yhdistyksen selvityksen mukaan tilintarkastajan kertomuksesta, lausunnosta tai todistuksesta löytyy noin 60 lakitekstiä tai säännöstä. Lausuntojen ja todistusten määrä on vielä tätäkin suurempi, sillä vaatimuksia on myös muissa sääntelyissä. Tilintarkastajan tehtäväkenttä on siis paljon suurempi kuin yleisesti kuvitellaan. Välillä tuntuu etteivät edes viranomaiset tiedä lakeja ja muita säädöksiä tilintarkastajan työstä.

Tilintarkastajat ovat törmänneet erilaisiin tilanteisiin, joissa tarkastajaa vaaditaan lausumaan absoluuttinen totuus, vaikkei tueksi ole mitään viitekehystä tai

säännöstöä. Aiemmin lainsäädäntömuutoksia ja lakeja säädettäessä tilintarkastajia ei kuultu lainkaan. Nykyään kuitenkin tilintarkastajayhdistyksiä kuullaan lainvalmistelussa jo varhain.

KHT-yhdistys on tehnyt vuodesta 2000 lähtien yhteistyötä Tekes:n (Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus) kanssa. Yhteistyön hedelmänä syntyi vuonna 2010 tarkastusraporttimalli, joka on todettu toimivaksi ja otettu hyvin vastaan.

Väärinymmärryksiä sattuu myös tilintarkastajien keskuudessa. Esimerkiksi internetissä on paljon liikkeellä virheellisiä malleja ja niiden korjaaminen on vaikeaa ja varsinkin jos ammattikunnan edustaja on esittänyt sen ammatillisena näkemyksenään.

Eräs kummallisuus tilintarkastajien todistusten joukossa on tavaraliikenteen harjoittamista koskeva lupa. Tällaista toimintaa harjoittavan yrityksen on viiden vuoden välein uusittava tavaraliikennelupa ja siihen vaaditaan tilintarkastajan todistus. Edellä mainittu on hyvä esimerkki huonosta todistuksesta, joka perustuu EU-säännösten suomenkieliseen käännökseen. Sen osalta viranomainen ei ole miettinyt, mistä halutaan lausua ja mitä.

Valtiot ja EU tarjoavat yrityksille ja yhteisöille erilaisia tukimuotoja kuten kehitysyhteistyö, energia-avustukset ja vienninedistäminen. Rahoituksen myöntäjillä on tapana pyytää tilintarkastajilta todistusta, lausuntoa tai kertomusta rahoituksen käytön asianmukaisuudesta. Esimerkiksi ulkoasiainministeriö saattaa pyytää tilintarkastajalta absoluuttisen totuuden rahoituksen käytöstä. Tällöin lausunnon antaminen tarkoittaisi 100-prosenttista aineistotarkistusta ja vielä siitäkin pidemmälle vietyjä toimenpiteitä. Vasta sitten tilintarkastaja voisi antaa lausunnon ilman, että joutuu itse korvausvastuuseen, jos rahojen käytössä on epäselvyyksiä.

Kirjoittaja toivoo, että rahojen käytöstä tehtävä todistus annettaisiin tulevaisuudessa saman ja yhdenmukaisen viitekehyksen perusteella. Parannuksia ja kehitystä on tapahtunut, mutta vielä on matkaa tilintarkastajia tyydyttävään

yhdenmukaiseen raportointimalliin. (Virkilä. 2013. 54-57)

6.8 Yhteenveto ja analyysi

Tarkasteltavana ajanjaksona on eniten käyty keskustelua vuonna 2007 voimaan tulleen uuden tilintarkastuslain sisällöstä ja toimivuudesta. Uutta lakia on pidetty hyvänä ja odotettuna asiana. Kuitenkin laissa on myös aukkoja ja esimerkiksi ns. maallikkotilintarkastajien asema on heikentynyt ja hämärtynyt. Voimaan on myös tullut uusi arvopaperimarkkinalaki, joka on vaikuttanut tilintarkastukseen ja sen sisältöön. Uusien lakien lisäksi on voimaan tullut iso joukko erilaisia tilintarkastusstandardeja varsinkin EU:n toimesta.

Niin Suomessa kuin ulkomaillakin on suunniteltu ja kehitetty tilintarkastuskertomusmalleja ja dokumentointimalleja. Niiden käytöstä ja tarpeellisuudesta on käyty laajaa keskustelua. Lisäksi tilinpäätösraportoinnin laadusta, luotettavuudesta ja läpinäkyvyydestä on ollut mielenkiintoisia artikkeleja.

Taloudellinen laskusuhdanne vaikuttaa tilintarkastajien töihin eli miten talousvaikeuksissa olevan yrityksen tarkastus tapahtuu ja saadaan luotettava kuva yrityksen toiminnasta ja tilanteesta. Sisäinen tarkastus, riskienhallinta ja segmentointi ovat tärkeä osa tilintarkastusta.

7 YHTEENVETO

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin tilintarkastuskertomusta ja raportointia ensin aihetta käsittelevän kirjallisuuden pohjalta ja empiirisessä osiossa suomalaisen ammattilehtikirjoittelun pohjalta.

Empiirisessä osiossa etsittiin vastauksia siihen, mistä tilintarkastukseen liittyvistä asioista kirjoitettu ja miten se on muuttunut tarkasteltavana ajanjaksona.

Teoriaosuuden pohjalta todettiin tilintarkastuskertomuksen ja muun raportoinnin olevan laaja ja monitahoinen asia. Tilintarkastaja joutuu työssään huomioimaan useita eri lakeja ja standardeja.

Yleisesti tilintarkastuskertomukseen ja raportointiin liittyvä keskustelu on ollut tarkasteltavana ajanjaksona vilkasta ja monipuolista. Tilintarkastajan työ on niin monitahoista ja mutkikasta ettei asian täydellinen ymmärtäminen ja kuvaaminen liene mahdollistakaan. Olisi mielenkiintoista tutkia uutta tilintarkastuslakia enemmän ja syvällisemmin.

LÄHTEET

Alakare Sanna, Koskinen Hannu, Reinikainen Mikko, Sedig Riitta, Simola Anna-Maija. 2008. *Uusi tilintarkastuslaki – säännöksistä käytäntöön*. KHT-Media Oy.

Halonen Kaarina, Maj-Lis Steiner. 2010. *Tilintarkastusprosessi käytännössä*. WSOY.

Horsmanheimo Pasi, Kaisanlahti Timo, Maj-Lis Steiner. 2007. *Tilintarkastuslakikommentaari*. WSOY.

Horsmanheimo Pasi, Maj-Lis Steiner. *Tilintarkastus asiakkaan opas*. WSOY. 2002.

KHT-yhdistys ry. 2002. *Tilintarkastus*. KHT-Media Oy.

Mähönen Jukka. 2009. *Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus*. Edita Oy.

Analysoidut artikkelit:

2007

Fredriksson Antti. 2007. Tilinpäätösraportoinnin laatu ja sen merkitys pankkisuhteissa. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 30-33

Nevalainen Rabbe. 2007. Tilintarkastuskertomuksesta. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 4-5

Riistama Veijo. 2007. Tiesitkö tämän tilintarkastuksesta? Osa 7. Tilintarkastajan raportointi. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 8-13

2008

Blumme Nils. 2008. Osakeyhtiön uusi tilintarkastuskertomusmalli. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 12-17

Grönfors-Kallio Anneli. 2008. Corporate Governance – selvitys valaisee taloudellisen raportoinnin prosesseja. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 40-42

Rauman Eeva. 2008. Tilintarkastuksen dokumentointimalli. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 22-25

2009

Luumi Jaakko. 2009. Tilintarkastus taloudellisessa laskusuhdanteessa. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 18-21

Sviili Tarja. 2009. Tilintarkastajien laadunvarmistus uusille urille. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 46-49

Sviili Tarja. 2009. Tilintarkastuskertomus on yrityksen ja tilintarkastajan välinen asia. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 16-19

2010

Heikkala Jani. 2010. Sisäisen tarkastuksen raportointi – arvio sisäisen valvonnan riittävydestä. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 46-49

Turri Niina. 2010. Yritysvastuuraportointia – vapaaehtoisesti vai sääntelyllä. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 60-63

2011

Iivari Mika. 2011. XBRL-raportointi yleistyy maailmanlaajuisesti. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 44-47

Juusela Mirja, Kaskimies Katariina, Lähdekorpi Saira, Rauman Eeva, Sutinen Teija. 2011. Tilintarkastuksen dokumentointimalli päivitettiin. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 54-57

2012

Grönroos Johanna. 2012. Tarvitaanko segmenttiraportoinnin sääntelyyn selkeämmät sävelet. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 12-15

Kinnanen Mikko. 2012. ISAE 3402 -raportit palveluyrityksen sisäisen valvonnan varmennuksessa. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 47-49

International auditing and assurance standards board. 2012. Uusia avauksia tilintarkastuskertomuksen laajentamisesta. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 21

2013

Gullkvist Benita. 2013. Tilintarkastuskertomukseen halutaan lisää läpinäkyvyyttä. *Balanssilehti*, 4, 30-33

Virkilä Timo. 2013. Tilintarkastajan raportointi -väärinymmärryksiä puolin ja toisin. *Balanssilehti*, 5, 48-51

Virkilä Timo. Viranomaistahoilla kirjavat vaatimukset tilintarkastajan raportoinnille. *Balanssilehti*, 6, 54-57

Analysoidut opinnäytetyöt:

Nurmela Janne. 2008. Osakeyhtiön tilintarkastajan vastuu suomalaisen ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 1998-2007. Tampereen yliopisto.